

ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД.

СТАН М'ЯСНОГО РИНКУ ТА ПЛАН М'ЯСНОЇ ТОРГОВЛІ НА УКРАЇНІ в 1924/25 р.

М'ясний ринок України перебуває в тісному зв'язку зі станом Українського скотарства.

По даним ЦСУ в 1916 році і до початку 1924/25 року, стан скотарства має такий вигляд (в тисячах голів):

	Велика рог. худоба	Вівці	Свині	Разом
1916 рік	7.633	6.228	4.568	18.430
в %	41,5	33,8	24,7	100
1924 рік	8.419	9.215	4.373	22.007
в %	38,4	41,8	19,8	100

З вищенаведених даних видно, що в порівнянні з останнім дореволюційним роком, а саме 1916 р. на Україні виникла така зміна кількості худоби:

Велика рог. худоба	Вівці	Свині	Разом	в 0/00 від 1916 р.
+ 786	+ 2.945	— 194	+ 3.536	+ 19,1

Таким чином, збільшення загальної кількості худоби на 3,536 тис. голів, або на 19,1%. Причому збільшення виникло головним чином за рахунок овець, кількість яких збільшилась в порівнянні з 1916 р. на 47%. Кількість рогатої худоби збільшилась на 10,3%, за те зменшилась на 4,3% кількість свиней. Таким чином, в порівнянні з 1916 р. на Україні виникла певна декваліфікація худоби: зменшення кількості коштовної худоби (свиней) і збільшилась кількість дрібної (та малокоштовної).

Коли звернутись до питання про розподіл худоби в 1916 р. і на початок 1924/25 р. між степовою та лісо-степовою смугами України, то виявиться така картина:

(В т и с я ч а х г о л і в)						
		Великої рог. худоби	Овець	Свиней	Всього	в 0/00 до 1916 р.
Степова смуга	{ 1916 рік . .	2.932	2.562	1.719	7.213	100
	{ в 0/00 . .	40,6	35,5	23,8	100	
	{ 1924 рік . .	3.206,0	2.825	1.191	7.222	99,8
	{ в 0/00 . .	44,4	39,1	16,5	100	
Лісо- степова смуга	{ 1916 рік . .	4.701,0	3.666,0	2.850	11.217	100
	{ в 0/00 . .	41,9	32,6	25,5	100	
	{ 1924 рік . .	5.213	6.391	3.183	14.787	131
	{ в 0/00 . .	35,2	43,2	21,5	100	

З вищезазначених таблиць видно, що з 1916 р. по 1924/25 р. в 3 губерніях степової смуги виникло скорочення кількості голів худоби на 0,2%, а в 6 губерніях лісо-степової смуги збільшення на 31%. При цьому необхідно накреслити, що в степовій смузі при абсолютному зменшенню загальної кількості худоби в порівнянні з 1916 р., відносно збільшилась кількість рогатої худоби на 3,8% та овець на 3,6%, при різкому зменшенню кількості свиней на 7,3%. В лісо-степовій смузі теж в умовних цифрах зменшення кількості свиней (на 4,0%) та на 6,7% зменшення рогатої худоби, при відносно різкому збільшенні кількості овець на 10,6%.

Гушавина рогатої худоби та свиней по районах України вирисовується такими даними:

		1909—1913 р.		Пересічно—1924 р.	
		Готівка в абс. кількості	На 100 дес. посіву абс. кільк.	Готівка в абс. кільк.	На 100 дес. в абс. кільк.
Степова смуга	Посівна площа в тис. дес.	10.217		8.706,7	
	Рогатої худоби в тис. гол.	3.040	29,7	3.206	36,7
	Свиней в тис. гол.	945	9,2	1.191	13,6
Лісо-стєпова смуга	Посівна площа в тис. дес.	9.093		8.819,0	
	Рогатої худоби в тис. гол.	10.204	110,6	5.213,0	59,1
	Свиней в тис. гол.	2.984	31,8	3.183,0	36,1

Звідци видно, що найбільш багаті так рогатою худобою, як і кількістю свиней— губернії лісо-стєпової смуги.

Заготовча робота Укрм'ясохолодобійні та інших організацій, що торгують м'ясом та худобою, в 1923 та 1924 році, як раз велась в районах лісо-стєпової смуги, а саме—в губ. Полтавській, Подільській, Сумському та Валківському повітах Харків. губ. та де-яких повітах Чернігівської та Волинської губ.

Коли виходити з даних проф. Челинцева та ЦСУ відносно нормальної кількості голів забою худоби у відношенні до готівки ($\frac{1}{8}$ кількості волів, $\frac{1}{6}$ биків, $\frac{1}{10}$ корів, 95% ремонтного молодняку, 30% овець, свиней 50%), то м'ясні ресурси України за виключенням птиці визначаються в 1924 р. в кількості біля 23.000.000 пуд. по такому розрахунку:

Назва худоби	Готівка в тис. голів.	До забою в тис. голів.	Загальна вага м'яса в тис. пуд.
Волів	785,1	92,7	1.214,2
Биків	117,2	19,6	238,9
Корів	3.746,7	416,1	4.281,2
Трет'яків	138,1	43,6	3.701,2
Ремонтного молодняку	807,8	270,0	1.368,5
Телят	2.365,0	1.078,1	3.147,1
Бички старше 1½ р.	125,0	105,3	577,7
Овець	9.214,4	3.753	2.520,6
Свиней	4.373,9	3.035	5.727,7
Разом	21.673,2	8.812,4	22.777,1

Оскільки споживання м'яса згідно даних ветеринарної статистики та статистики ЦСУ дорівнюється для міського населення в 1924 р.—2 пуди м'яса на рік на 1 душу населення (проти 2,28 в 1916 р.), а для сільського населення в 0,35 пуди на 1 душу (проти 0,24 для 1916 р.), то за покриття потреби м'яса з боку сільського населення Україна має товарних лишків м'яса в 1924 році біля 10 мільйонів пудів, з яких на задоволення потреб міського населення по вищезазначеній нормі—вимагається біля 10 мільйонів пудів.

В зв'язку з незначними товарними лишками зернових культур, а також в зв'язку з виявленням браком кормових культур—особливо в де-яких губерніях лісо-стєпової смуги, як, напр., в Полтавській та де-яких повітах Харківської губ., треба сподіватись у цих районах значного постачання на ринок худоби, яку селянство примушено буде розпродати, з одного боку, через те, щоб чим-небудь поповнити свій нормальний бюджет, а з другого боку, через відсутність достатньої кількості корму для харчування худоби.

Вище було зазначено, що річна потреба населення України в м'ясі (за виключенням птиці) виносить 22.700 тис. пуд., з цієї кількості 12.700 т. пуд. споживається сільським населенням, за для постачання якому м'яса не потрібно ніякого апарату та організації, бо селянство само собі постачає ці продукти, що-ж до постачання м'яса міському населенню, то цією справою з самостійною заготовкою худоби займається на Україні з початку 1923/24 бюджетового року крім приватних осіб, також держустанови: в особі Укрм'ясохолодобійні, Хлібопродукту та Цувійскпромгоспу (виключ. для потреб військвиду, а також кооперативні організації в особі ВУКС'а, Центроспілки, Спілководонбасейну та де-які робкопи. З державних та кооперативних організацій, які проводять

м'ясоторговлю, найбільш велика організація—«Укрм'ясохолододобійня», що встигла до 15/VI ц. р. розгорнути на Україні широку мережу так заготовчих, як і розподільчих м'ясоторговельних пунктів (107), а також промислових підприємств (боїнь 12, засіль-пунктів—11, холодильників—6, ковбасних фабрик—6). Вся решта так державних, як і кооперативних організацій провадить незначну м'ясо-торговельну роботу. Причому ВУКС, Центроспілка та Спілкадонбасейну ведуть скототорговлю і лише Цувійскпромгоспи та Хлібопродукт і невелика кількість робкопів провадять м'ясоторговлю. Треба зазначити, що на 1-е червня ц. р. картина охоплення заготовчого та всього міського сьоживчого м'ясного ринку з боку державних та кооперативних організацій не перевищує в середньому 20%, в числі яких на долю УМХБ приходить 15%, а на долю всієї решти державних та кооперативних організацій, що торгують м'ясом та заготовляють худобу приходить не більше 5%.

Як що-ж взяти статистику постачання м'яса 14 найбільш великих міст України, то в цих містах роля державн та коопер. організацій у постачанні міському населенню м'яса, значно збільшується, доходючи до 36%, роля-ж приватних осіб досягає 64% в постачанню міському населенню м'ясних продуктів.

Порівнююче невеликий відсоток охоплення так м'ясозаготовчого, як і м'ясоторгового ринку з боку держорганів та кооперації, з'ясовується, по-перше, тим, що держоргани та кооперація лише не що давно виступили на м'ясному ринкові як контрагенти торговельного обороту, по-друге, тим, що за виключенням УМХБ жодна організація не звертала на м'ясо та скототорговлю досить серйозної уваги, і по-третє, те, що держава й кооперація вклали в м'ясну справу надзвичайно обмежені кошти, що не давали можливості широко розгорнути м'ясоторговлю.

Вважаючи на вищезазначене, в справі м'ясних заготовок, м'ясоторговлі та скототорговлі, всі командні висоти держать в своїх руках до цих пір приватні особи; зміцнення ролі держорганів та кооперації висувається, як актуальне чергове завдання сьогоднішнього дня. В зв'язку з незначними лишками товарового хлібу та відсутністю достатньої кількості харчу, селянство буде за півдарма розпродувать худобу, отже черговим завданням державних та кооперативних організацій є організованим шляхом підняти ціни на худобу.

Для цього необхідно зміцнення ролі держорганів та кооперації так в м'ясоторговельній, як і в скотопромисловій (прасольській) справі.

Зміцнення держави в м'ясоторговельній справі може бути досягнуто в тому разі як-що пересічно утворена для цього організація Укрм'ясохолододобійня, який було-б надано велику кількість матеріальних та фінансових ресурсів, охопити хоч-би на 50% міській споживчий ринок, так найбільших міст України, як і решту де-яких заселених місцевостей міського типу.

Оскільки велика кількість заштатних міст і навіть повітових, має своїх свиней, птицю й корів, і тому м'яса на базарі не купує, остільки охоплення таких центрів апаратом УМХБ з метою регулювання м'ясного ринку не є перше чергове завдання, а через це увагу УМХБ належить звернути на постачання м'яса тим великим містам, де населення налічується від 40.000 душ і вище, а також на все міське населення Донбасу.

Беручи норму річного споживання м'яса на 1 душу міського населення в 2 пуди, потреба України в м'ясі вираховується на рік в 4.656.000 пудів тільки для міст з населенням вище 40.000 чоловік та для міського населення Донбасу, що видно з наведеної таблиці.

Губернії	Населення міст вище 40 тис. чолов.	Річна потреба в м'ясі	Що-місячна потреба в м'ясі	Охоплення на 50% місяч- ної потреби в м'ясі
Київська	500.000	1.000.000	83.333	41.666,5 п.
Волинська	64.000	128.000	10.666	5.333,0
Харківська	311.000	622.000	51.833	25.916,5
Полтавська	139.000	278.000	23.166	11.583,0
Катеринославська	352.000	704.000	58.666	29.333,0
Донецька	522.000	1.074.000	89.500	44.750,0
Одеська	390.000	780.000	65.000	32.500,0
Подільська	50.000	100.000	8.333	4.166,5
	2.328.000	4.686.000	390.497	195.278,6

Таким чином, з вищенаведеної таблиці видно, що для постачання м'яса населенню великих заселених міст України тільки на 50% потреби населення в м'ясопродуктах, держторгорганам необхідно мати що-місяця в своєму розпорядженні 195,000 пудів м'яса.

Загальний план роботи УМХБ на річний період, починаючи з 1 липня ц. р. передбачає заготовку м'яса, для потреб внутрішнього ринку України, в кількості до	2.400.000 пудів,
заготовку 20.000 голів великої рогатої худоби для промислової годівлі, що в переводі на м'ясо дає	300.000 »
Разом	2.700.000 пудів.

Поруч з заготовкою м'яса УМХБ гадає звернути увагу на заготовку та експорт птиці. ресурси якої в наступному році доходять 2.000.000 пудів і таким чином мінімальна заготовка в кількості примірно до 100.000 пудів повинна бути охоплена УМХБ, бо поруч з худобою і навіть ще в більшій мірі йде зараз викидання на ринок птиці, і тому держоргани і кооперація повинні бути втягнені в цю частину м'ясного ринку.

Вукопспілка вважає можливим заготовити м'яса на протязі 1924/25 року в кількості 300 000 пудів, з якої частина мабуть буде вивезена на північ, як жива худоба, крім того, ВУКС має поставити на промислову годівлю до 9.000 голів великої рогатої худоби, а решта буде продана міськробкопам та міськепо, як м'ясо, солонина, «копчености» для розподілу серед українського міського населення.

«Сільський Господарь» не думає вести м'ясної торгівлі в наступному році, а гадає зайнятись тільки скототорговлею, придбавши до 10.000 голів великої рогатої худоби, яку буде поставлено для промислової годівлі на волонях Цукроварень «Сільського Господаря», крім того закупити для годівлі на волонях селянських сільськогосподарських товариств до 6.000 голів худоби.

Підводячи підсумки загальної кількості худоби, яка може бути заготовленою і пропущеною через апарат державних та кооперативних організацій, можна сказати, що в середині України міській споживчий ринок буде охоплено в 1924/25 році держорганами та кооперацією, загалом вище 30%.

Також не менш значна буде роля держорганів та кооперації і в заготовчій справі, бо при загальній масі товарового м'яса в 12 міл. пудів, мається заготовити через держоргани та кооперацію і закупити у селян біля 3,8 міл. пуд. м'яса, тоб-то біля 40% всієї кількості м'яса, яка може бути викинута на ринок селянським господарством.

З вищезазначеного видно, що при максимальному напруженні державних та кооперативних організацій останні можуть заготовити на українському ринкові до 5,5 мільйонів пудів м'яса.

З цієї кількості не більше 3 мільйонів пудів може бути відпущено безпосередньо споживачу через апарат м'ясоторговельних місць держорганів та кооперації, а решту 2,5 міл пудів м'яса перейдуть через апарат державних та кооперативних організацій, як скототорговельна операція. Тому заходи уряду в м'ясній справі повинні бути направлені по двох річищах: по м'ясоторговлі та скототорговлі.

Здійснення зазначених вище планів державних та кооперативних організацій в царині м'ясних заготовок може бути переведено тільки при достатньому фінансуванню з боку держави шляхом видачі позичок для певної мети УМХБ та іншим вищезгаданим організаціям, а також при здійсненню низки матеріально-технічних умов, а саме: ремонту Ворожбянського та Харківського холодильників, а також будівлі одного холодильника місткістю на 100.000 пудів м'яса в м. Полтаві (бо Полтава дає що-року найбільшу кількість м'ясних товарних лишків, приблизно до 1.800.000 пудів).

Крім того, необхідно передати в експлуатацію УМХБ два холодильники, які мають на кордоні з РСФРР, а саме в Білгороді та Чорткові з пропускною здатністю в 170.000 пудів м'яса за рік, бо район Білгорода та Чорткова тяжить до України.

При виконанні цих заходів УМХБ буде мати спроможність мати в своєму розпорядженні холодильників з пропускною здатністю в 700 000 пудів, що буде мінімальною кількістю для того, щоб з одного боку мати на весні запаси для регулювання ціни на міському м'ясному ринкові, а з другого боку, доцільно використати м'ясні ресурси, бо за допомогою холодильників можна привести м'ясо до стану придатного так для загальної перевози, як і для довгого збереження.

Однак навіть при будівлі нового холодильника в Полтаві і при передачі УМХБ Чортківського та Білгородського холодильників все-ж загальна пропускна здатність холодильників буде невелика в порівнянні з тими величезними масами м'ясних ресурсів, що мають заготовити на протязі осінніх місяців. Це спонукає держоргани та кооперацію до максимального використання своїх ковбасних, консервних, засолочних місць і взагалі звернути серйозну увагу на обробку м'ясних продуктів, використовувати не тільки свої заводи, але притягаючи до цієї справи на договірних основах всі, що мають на Україні так державні, як і приватні підприємства харчової промисловости.

З вищезазначеного видно, що на Україні є недостатня кількість холодильників, і таким чином держорганам та кооперації прийдеться в широкому масштабі провадити скототорговлю.

Значна частина м'яса, що українські організації мають вивезти на північ, а може й закордон, повинна бути неминуче проведена шляхом відправи живої худоби, а через те необхідно взятись за низку заходів в царині поліпшення транспортовки худоби. Тут поперед усього треба звернути увагу НКШ на необхідність улаштування на цілій низці залізничних станцій погрузочних помостів, потім пристосувань для водопою і підгодовування худоби і нарешті вести прискорине просування вагонів з живою худобою бо довгі затримки в дорозі ведуть до зменшення ваги транспортованої худоби.

С. Певзнер.

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ХАРКІВ

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС ЖУРНАЛУ «ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ».

Редакція журналу «Червоний Шлях» оголошує конкурс на кращі художні твори: романи, п'єси (драми, комедії, сценічні твори) повісті та оповідання.

Крім гонорару автори премійованих творів одержуватимуть премії. Всі премійовані твори забирає на власність Видавництво «Червоний Шлях», складаючи особисту угоду з авторами.

На кожен рід творів встановлюється 3 премії.

1 премія:	за романи—1000	карб., п'єси—500	карб., повість—200	карб., опов.—150	карб.
2 » » »	— 750	» » —350	» » —150	» » —100	»
3 » » »	— 500	» » —250	» » —100	» » — 50	»

Роман, що одержить першу премію буде перекладено на англійську та французьку мову. Твори, що їх не буде премійовано, за постановою журі можуть одержати похвальні зголошення в тому разі, коли вони будуть відповідати вимогам. Всі премійовані твори друкуватимуться в журналах Видавництва «Червоний Шлях».

Розмір:—1) Роман не мусить бути більший двадцяти друкованих аркушів; 2) повісті—десяти; 3) оповідання—п'яти друкованих аркушів; 4) п'єси до п'яти дій.

Журі розглядатиме твори лише писані прозою, крім п'єс, що їх може бути написано віршами.

Кожному з авторів надається право надсилати даного роду лише один твір.

1) Твори, що їх друковано вже раніше, журі не розглядатиме.

2) Твори прийматимуться лише писані мовою українською, — перекладів з інших мов на конкурс допущено не буде.

3) Надіслані на конкурс твори можуть бути різних жанрів: історичні, побутові, орнаментальні, фантастичні, утопічні, авантурні, вузькофабульні і т. д. Але обробка (трактовка) матеріалу й в них мусить відповідати «духу» нашого часу, ідеології пролетарського класу, без обмеження на який шар читачів твір розраховано.

Твори слід надсилати, надрукувавши їх машинкою або «начисто» їх написавши на одному боці аркушу і не підписуючи їх жадним прізвищем чи псевдонімом, замість цього на палітурці зшитку (на теці) слід

надписати гасло, та відзначити, що твір надіслано на конкурс.

Прізвище авторове та адреса його надсилається разом з твором в другому конверті (звичайно закритому), на якому слід надписати адресу редакції та гасло те саме, що й на творові і крім цього надписати: «На конкурс».

Твори, що їх було прийнято журі, редакція зберігатиме протягом півроку. Автор їх зможе забрати назад. Після означеного терміну рукописи на конверти знищуватимуться (знищуватимуться закритими).

Останній термін для надсилання матеріалу: для романів —31-е серпня 1925 року,
» п'єс —25-е травня » »
» повістей —29-е березня » »
» оповідань 31-е січня 1924 »

1-го листопаду 1925 року буде оголошено пресою про результати конкурсу на романи, на повісті—1-го червня 1925 р., на п'єси—1-го липня 1925 року, на оповідання—1-го березня 1925 року.

Не пізніше тижня з часу оголошення результатів конкурсу автори премійованих творів одержуть належну премію чи то особисто із скарбниці Видавництва «Червоний Шлях» чи в разі їх неявки—премія буде їм переведена поштовим переказом.

До складу журі конкурсу запрохано: О. Шумського, проф. Білецького, В. Блакитного, О. Дорошкевича, М. Зерова, В. Коряка, С. Пилипенка, М. Семенка, М. Хвильового.

Матеріали надсилати на адресу: Харків, майдан Р. Люксембург № 23, Редакція журналу «Червоний Шлях».

ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ Д.В.У. ЗА ТЕРМІН З 1-го ЖОВТНЯ р. 1923 ПО 1-е ВЕРЕСНЯ 1924 р.

ПРОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ДВУ

Ще до XIII-го З'їзду ДВУ пішло шляхом створення масової популярної брошури й книги, котрі яскравим викладом і простою зрозумілою мовою ширили нові думки, нові ідеї, зроджені пролетарською резолюцією. Перехід головної маси книжної продукції на українську мову (§ 11 резолюції З'їзду про друк) виразно позначився на звітному періоду:

Жовтень 1923 р. укр. до 25 коп. — 13 } — 22	Квітень 1923 р. укр. — 32 } — 40
Березень 1924 р. рос. » » — 9 } — 22	Липень 1924 р. рос. — 8 } — 40
Серпень 1924 р. укр. » 25 » — 26 } — 27	
рос. » » — 1 } — 27	
Жовтень 1923 р. укр. » 50 » — 28 } — 36	Квітень, укр. — 16 } — 22
Березень 1924 р. рос. » » — 8 } — 36	Липень, рос. — 6 } — 22
Серпень 1924 р. укр. до 50 коп. — 6 } — 14	
рос. » » — 8 } — 14	
Жовтень 1923 р. укр. 1 карб. — 16 } — 42	Квітень, укр. — 14 } — 26
Березень рос. » » — 26 } — 42	Липень, рос. — 12 } — 26
Серпень — 1924 р. укр. 1 карб. — 3 } — 7	Квітень, укр. —
рос. — 4 } — 7	
Жовтень 1923 р. укр. (дорожше 1 карб.) — 5 } 25	Квітень, укр. — 8 } — 25
Березень 1924 р. рос. » » — 20 } 25	Липень, рос. — 17 } — 25
Серпень 1924 р. укр. » » — 6	
рос. » » — 6	

Отже з місяця в місяць зростає масова дешева українська книжка. Здешевлення книжки (§ 12 резол. XIII З'їзду) також було досягнуто. Відсоток організаційних видатків у р. 1923 на видатки про продукції книжки—23—40%. Додаток до собівартості був пересічно біля 100%.

В біжучому році відсоток організаційних видатків—10—25% при тім же додатку до собівартості—100%. Отже продажня ціна книжки в біжучому році до минулого знизилася приблизно на 10—11%.

Українізація книжної продукції і поцінність та приступний виклад наблизив книжку до української провінції. Радянізація книжки позначилася і на інших сортаментах книжкової продукції—підручниках, котрі мовою і новим радянським змістом цілком відповідають вимогам партії (§ 18 резолюції XIII З'їзду) Книжка для молоді і Юних Ленінців створена за звітний час у не зовсім задовольняючій кількості оскільки дозволяти черговість друку загальні матеріальні можливості, але й тут видавництво стоїть на певному шляху розвинення видання піонерської і юнацької бібліотек, виготовлюючи до друку в найближчому часі самого З'їзду і партпраці (§ 18) і, врешті, видавництво розпочало широку працю об'єднання робітничо-селянських письменників і видання альманахів їхніх творів та дешевої бібліотеки для масового поширення жовтневої белетристики згідно з приписами партії (§ 19 резол. З'їзду).

ПРОДУКЦІЯ КНИЖКИ

З 1-го жовтня до 1-го вересня, загальна кількість книжок за цей-же термін 3.518.800. З їх соціально-економічної літератури—993.500; учебно-педагогічної—1.705.300; природничої—144.000; фізико-математичної—234.000; красного письменства і мистецтва загалом—126.000; решта 316.000. Що до мови: укр. 2.345.500 прим. (209 назв), рос. 1.131.300 прим. (159 назв), євр. 19.000 прим. (6 назв), нім. 10.000 прим. (1 назва), польськ. 13.000 прим. (2 назв).

По місяцях:				По місяцях:			
Жовтень	23 р.	укр.	31,70/0	Червень		укр.	52,40/0
»	»	рос.	61 0/0	»		рос.	47,60/0
Січень	24 р.	укр.	37,50/0	Липень		укр.	55,60/0
»	»	рос.	540/0	»		рос.	390/0
Травень		укр.	690/0	Серпень		укр.	63,80/0
»	»	рос.	310/0	»		рос.	36,20/0

Головну увагу було звернуто на монополі ДВУ—підручники, на обслуговування радянської школи.

Підручники:		а) Соцвих. Вийшло з друку за цей час.	
укр. мов.	61 назва	1.792.000	примірників
рос. »	4 »	90.000	»

Бібліотека „Молодого Ленінця“.

укр. мов.	12 назв.	52.000	примірників
рос. »	7 »	42.000	»

Література для вчителів (по Соцвиху)

укр. мов.	10 назв	45.000	примірників
рос. »	8 »	45.000	»

Крім того, вийшло за-цей же час 12 чисел журналу «Октябрьские Восток» і «Червоні квіти». Друкується:

б) Профос. В цьому році замість монографій та підручників для ВУЗ'ів виготовляно головним чином підручники для масової школи Профосу. За час з 1-го жовтня 23 р. по 1-е вересня 24 року.

укр. 32 назви, ... 2.135.000 примірників.

Вийшло		Готово	
з друку:	укр. 6 назв 14.000 прим.	до друку:	укр. . . . 28 назв
» »	рос. 36 » 193.000 »	» »	рос. . . . 24 »
Друкується:	укр. 2 » 8.000 »	Готується:	укр. . . . 23 »
»	рос. 21 » 102.000 »	»	рос. . . . 10 »

Школи Профосу ще не українізовано і Видавництво з цим мусило рахуватися.

в) Політосвіта. Вийшло навчальних допомогівих книг—24 назви—261.000 примірників. З їх українських—9 назв—73.000 примірн. і російських—14 назв—188.000 примірників, друкується—2 українських, готово до друку 2 рос. і 1 укр.

Підручники для нацменів: загальне число книжок для нацменів було подано в підсумкові. Підручників друкується: польських—1 назва—3.000 примірн., болгарських—3 назви—11.000 прим. Готується—молдавських—5 назв, польських—1, болгарських—2, німецьких—5, єврейських—5.

АПАРАТ ПОШИРЕННЯ

Торговельна мережа ДВУ має великі базисні комори, філії, відділи, торговельні контори, контрагентства, гуртово-роздрібні крамниці і окремих осіб (студентство), Власних ячеек є 44, контрагентств—79. Крім того через «Робітос» розповсюдження має 84 пункти, а загалом є 212 пунктів та 236 студентів, що працюють спорадично і 24 приватних особи спеціальних агентів.

Середня обертаємість книги: укр. 19 місяців,
рос. 24 »

Середня продажня вартість 59,5 копійки
» собівартість 24,8 »

Торговельну політику ДВУ було скеровано на обслуговування книжкою культурних діячів у масах населення, агентів радянського культурного будівництва. Було скликано спеціальну Нараду з цією метою. Зроблено звіт на всеукраїнській нараді завідувачих

Губнаросвітами, котра визнала, що ДВУ зробило значний поступ, що до створення нового підручника в контакт з методичними центрами Наркомосу. Для поширення книги було визнано потрібним організувати продаж у кредит. Цей кредит було дано: робітникам і службовцям (до 4 місяців зі знижкою), членам комнезамів, робітземлісу, сельбудам, хатам-читальням, лікпунктам і вчителю (через раймісцькомі Робітосу і райінспектури Наросвіти) професорам, учителям і студентам ВУЗів та робфаків, учням усіх шкіл Соцвиху і Профосу.

Під час перепідготовки вчителів ДВУ відпускало вчителів трудшкіл потрібні для перепідготовки для підвищення кваліфікації книжки по своїй ціні та в кредит. З огляду на цю діяльність видавництва ВУЦВК звернувся до Губ. і Окр. виконкомів констатує, що ДВУ має обмежені кошти і може виконати своє завдання тільки за найширшою допомогою органів Радянської влади і цілого радянського суспільства. Зам. Пред. Голов. Соцвиху тов. Арнаутів звернувся до всіх Губ. і Окр. відділів Наросвіти з закликом до колективної передплати дитячих журналів «Червоні квіти» і «Октябрьские всходы».

Розповсюдження книжки, крім власного торговельного апарату ДВУ, йшло через кооперативну мережу і органи Наркомпочтелю. По відомостях Торговельного відділу найбільше потрібувалося Соціально-економічної літератури, красного письменства. (особливо п'єс), дитячої літератури, книжок природознавства. Цю потребу в значній мірі задовольняли бібліотеки—Ленінська, селянська, художня, театральна, науково-популярна і українських письменників.

Ударні кампанії обслуговують окремі серії (Хемія та війна то-що). Цей звіт припадає на час як-раз на передодні сезону продажу підручників, котрі, безумовно, значно вплине на рентабельність книжки загалом. ДВУ обслуговує всі біжучі культурні потреби населення, даючи універсальний асортимент книжок, який належить центральному Державному Видавництву Республіки сприяючи все більшому освідженню робітничо-селянського суспільства так що до загальних знань, як і до радянського будівництва юридичної, хліборобської грамоти і т. д. і т. и. Контактуючи працю з органами Наркомосу ДВУ утворювало комплекти для клубної і бібліотечної мережі. Нині ДВУ працює в контакт і під керівництвом центральних партійних органів: Наркомзему і його Науковому Комітету (що до кампанії боротьби з посухою і піднесення культурного рівня нашого сільського господарства), з В. Р. Н. Г., що до видання спеціальної літератури, з Наркомостом, з Наркомздоровля, що до видання серії юридичної бібліотеки і бібл. по санпропаганді. Готується бібліотека для поширення фінансової грамоти і з'ясування значіння грошової реформи. Парт і Проф органи корегують діяльність Видавництва і нині черговим завданням після сезону підручників ДВУ має створення Ленінської літератури під безпосереднім доглядом центральних партійних органів для обслуговування партійної маси і профспілок. Капітальним завданням згідно приписам З'їзду залишається видання повного зібрання творів Леніна українською мовою, котрі повинні розпочати ще в біжучому році.

До придбання біжучого року треба зарахувати, що поліпшення зовнішнього вигляду нової книжки: її політурки, паперу, малюнку, друку. Книжкове виробництво Республіки вже стоїть на твердих ногах і невдовзі ДВУ візьме участь у закордонних виставках друку (Прага, Флоренція) в далеко більш організаційному вигляді, ніж було до тепер.

В ТЕАТРАХ І СТУДІЯХ

* Театральний гарт. Праця театрального гарту переводиться головним чином у Харкові. З периферією тримається організаційний зв'язок. В-осени члени ЦБ виїдуть обслідувати й інструктувати провінційальні осередки гарту, а також на організаційну працю в ті місцевості, які зголосилися з проханням закласти осередки. Артемівський рудничний драмгурток, що заклав філію т. Гарту, взято на стаж. З харківських драмгуртків, що знаходяться під керівництвом і методологічним доглядом гарту значна більшість уже перейшла до самодіяльної роботи.

Майстерню т. Гарту ч. 1 з нового (другого) року своєї роботи розширено й відповідно перебудовано. Організаційно вона складається з трьох частин: 1) Методологічного семінару. 2) Студії. 3) Продукційного колективу.

1) Методологічний семінар об'єднує всіх гартованців-інструкторів роб. сельдрамгуртків, актив студії, актив тер-обмону, і інструкторів не гартованців, але самодіяльностей, що працюють за методами встановленими метосему. Постійна робота М. С.—біжучі справи. М. С. є керівним методологічним органом майстерні і за

досвідом роботи по драмгуртках направляє загальну роботу.

2) Студія є шкільна частина майстерні, що дає майбутньому клубному керівникові необхідні теоретичні знання. В ній викладаються такі дисципліни: 1. Історія театру. 2. Політграмота. 3. Творчість актора. 4. Жест і мімодрама. 5. Акробатика. 6. Танці. 7. Теорія музики. 8. Співи. 9. Постановка голосу. 10. Дикція. 11. Виразне читання. 12. Стенографія. 13. Репортанс. 14. Методи клубної роботи. 15. Драматургія. 16. Режисура. 17. Використання матеріалів. 18. Секційна робота. 19. Інструктор і вихователь. 20. Побут, як предмет вивчення. 21. Революційні свята і їх історія.

Поруч з цим ітиме досвідна робота над спробами самодіяльного виявлення творчості.

Кожний студієць мусить бути прикріпленим до якогось драмгуртка.

Продукційний колектив. Праця продколективу найтісніше зв'язана з працею М. С. До того продколектив провадить і роботу демонстративну. Праця провадиться по завданнях політосвіти за червоним календарем і по окремих питаннях побуту й агіткампаніях. Форма сценічного виявлення—агітки, п'єски, інсценіровки, агітсуди, жива газета, то-що. До цього часу за завданням політосвіти переведено такі агіткампанії для села: 1. Виграшна позика. 2. Доброхем. 3. Лікнеп. 4. Єдиний сільсько-госп. податок. Виготовлено було п'єски, агітки, агітсуди, частушки. На міжнародній юнацький день за завданням Губкому ЛКСМУ було зроблено спільно з теробмолем колективну постановку «МЮД». Виставлено її було на площі Тевелева, на сходах Губфінвідділу, а потім по районних клубах. Зараз праця йде над кампаніями. 1. Свято врожаю. 2. Перший інтернаціонал. 3. Перевибори до рад. 4. Жовтнева революція.

З першого жовтня до майстерні приймається 30 чоловік—молодша група. Прийматимуться переважно комсомольці.

Керовництво майстернею доручено від ЦБ т. т. Болобану, Смоличу, Предславичу.

Протягом літа гартіванці виступали, як лектори на курсах перепідготовки клубних робітників, влаштованих Політосвітою і Совпрофом.

Юрій Смолич.

* Єврейський Камерний театр. В кінці літа до Харкова приїздив Єврейський Камерний Театр. На чолі театру стоїть режисер Грановський. В репертуарі: «Три ізіумки» та інш.

* Ювілей «Наталки-Полтавки». В кінці літа в театрі ім. Шевченка секрабіс і колектив У. Н. Театра відсвяткували 100-літній ювілей п'єси І. Котляревського

«Наталка-Полтавка». У виставі брали участь: Саксаганський, Литвиненко-Вольгемут, Мар'яненко та інші.

НОВИНИ ЛІТЕРАТУРИ

* «Мистецька Трибуна. Видавництво «Ч. Ш.» має видавати новий мистецький журнал «Мистецька Трибуна». Журнал захоплюватиме всі галузі мистецтва, вміщаючи літографії з нових картин українських, а також і закордонних кращих художників. Дотримуючись марксістської ідеології, цей місячник виявлятиме шляхи сучасного мистецтва, друкуючи статті критичного та теоретичного характеру. Розміром буде на 5–6 арк.

* «Новий журнал для селянок». У Харкові вийшло перше число популярного місячника «Селянка України». В журналі вміщено—політичні, наукові, по сільському господарству оповідання та вірші, а також багато ілюстрацій. Журнал розраховано на масового читача-селянку. Журнал буде виходити кожного 25 числа.

Розмір журналу—24 стор., ціна: для гуртових передплатників—15 коп., для окремих—25 коп. на місяць.

* «Ді ройте велт». У видавництві «Червоний Шлях» вийшла перша книга єврейського журналу «Ді ройте велт» (поезії Фефера, оповідання Персова, статті Троцького, Дейча, Ауслендера та інші).

* «Земельник» Новий щомісячний часопис. Науково-Технічна Секція Укрбюро Всеробітземлісу приступила до видання за редакцією М. Левенштама, громадсько-професійного та наукового місячника на українській мові під назвою «Земельник». Часопис має своїм завданням освітлювати та науково розроблювати різні питання, що-до переведення в життя величезних соціально-земельних перебудов, поставлених на чергу революцією.

Програм часопису: Громадсько-політичне життя; Сільське й лісове господарство та землеустрій по питаннях: політико-економічним, кооперації та колективизації, організаційних, методології та техніки і т. и.; Професійне життя: керуючі статті, професійна хроніка (внутрішня й міжнародна), з життя Науково-Технічних Секцій, Дописи з міст (професійні та побутові); Наука та техніка; Хроніка; Критика й бібліографія; Офіційний відділ; Запитання й відповіді; Оголошення.

* Вид-во «Червоний Шлях» склало умову з письменниками Петром Панч'ом, Олександром Копиленком, Іваном Сенченком та Василем Вражливим на повторне видання їх книжок, що друкувались б. «Шляхом Освіти» в «Селянські Бібліотеці».

* Композитор Кость Богуславський виготовував до друку збірник нових комсомольських пісень, куди увійшли: 1. «То не вітер» (слова П. Тичини); 2. «Міжнарод. юн. день» (сл. П. Усенка); 3. «Енгельова пісня» (П. Усенка); 4. «У ногу раз» (П. Усенка); 5. «Комсомольське серце» (Кожушного); 6. «Гей, нумо хлопці» (Ів. Шевченка); 7. «Ми комсомольці» (Климка); 8. «На Захід» (Бойдабури); 9. «Серед степу» (Шевченка); 10. «Всі вставайте» (Гр. Єпіка); 11. «Пісня червоних юнаків»; 12. «У попа Созона» (Микитенка). Збірник має дати метер'ял для клубних хорів, переважно комсомольських.

СЕРЕД ЛІТЕРАТОРІВ, ХУДОЖНИКІВ І КОМПОЗИТОРІВ

* В. Поліщук зробив переклада з білоруських поетів Я. Купали, Ц. Гартного, уривки з поеми М. Чарота «Босі на вогнищі» і поему «Чорно-червона жалоба» З. Бядулі, які йдуть у збірнику «Червоний Шлях».

* М. Йогансен. Випустив книжку віршів «Доробок», де увійшли речі 1917—1923 р.

Він-же написав разом з Аллою Гербурт авантурно-агітаційний роман під назвою «Пригоди Мак. Лейстоно, Дювала й інших». Роман друкуватиметься в ДВУ; підготовляє разом з А. Гербурт матеріали до другого роману «Мстиславський і Мал»; написав оповідання «Люся Явєнь».

* М. Майський випускає книгу побутових оповідань.

З доручення Вуфку пише кіно-сценарій «Радянське Око», з життя робочого, і розробляє сценарій «Бармашиха».

Недавно написане кіно-оповідання «За чорне золото» йде в екранному кіно-журналі «Маховик» ч. 2.

* Цішка Гартний у Харкові. Білоруський поет Цішка Гартний проїздом із Криму зупинився був на короткий час у Харкові, де зробив інформацію про культурне життя Білорусі. Цішка Гартний запрошував українських письменників приїхати на виступ до Білорусі.

* Композитор К. Богуславський написав до Жовтня такі музичні речі: 1) хорові а сарелла: «Усміхнувся нам Жовтень веселий» (Панів); Заклик (Чумак); «На Захід» (Байдебура); «А маса йде до мавзолею» (Плискунівський); «Молотки» (Хвильовий); «На Захід ідуть легіони» (з поеми «Залізниця» Сосюри); Радянський вартовий (Д. Бідний пер. Терещенка); 2) Гуртові мелодекламації: «Ри-

ємо, риємо», «На зелені килими» (Чумак); і 3) Соло: Пролетар і селянин (Бутенко). Всі ці речі написані для робітничо-селянських клубів по замовленню видавництва «Червоний Шлях» і будуть надруковані додатком до Жовтневого декламатора, складеного Панченком.

Крім того, Богуславський написав 12 комсомольських пісень на слова комсомольців-плужан, П. Тичини і інших. Де-які пісні автор демонстрував на вечірці «Плуга».

Зараз Богуславський закінчує музику до дитячої п'єси. В. Гжицького «По зорі» і від'їздить до Москви закінчувати музичну освіту.

П'єса «По зорі» на 3 дії готується до постановки 1-м Державним дитячим театром (бувш. Катерининський) під режис. Нелле-Влад.

* Композитор Л. Лісовський написав цикл музичних сатир для сольового співу з супроводом фортепіано на слова Валера Пронози. Частина цих сатир буде надрукована на сторінках ЛНМ газ. «Вісти».

Крім того, він написав збірку пісень юнаків-ленінців на російській мові.

К. Б.—й.

* Композитор П. Толстяков написав такі п'єси на хор: «Удари комунара»—слова В. Еллана; «Соціалізм»—хорова сюїта на слова В. Чумака і «Земле, велетнів роди!»—на слова П. Тичини; хор в супроводі оркестра.

* Одержані з Праги листи до Харківських революційних композиторів від Інтернаціональної Студентської Хорової Спілки в УСРР на Чехословаччині з проханням надсилати до них нові революційні твори.

* Вечір Остапа Вишні. 17/IX в театрі Тіволі відбувся перший вечір творів Остапа Вишні. Читали артисти і сам автор.

* Художник Довженко (Сашко) збирає матеріали і малює шкіци для монументального портрету Леніна.

Він-же готує альбом портретів сучасних українських письменників.

* Скульптор Кавалерідзе переїхав до Харкова, де працює зараз над бюстом В. Леніна.

РІЖНІ

* Газета «Селянська Правда» має на думці влаштувати на свої кошти кілька рухомих кіно-фургонів. ВУФКУ дозволило закупити картини. Крім того, газета сама організовує кіно-знімки.

К И Ї В

ВИСТАВКА «ЖИВА КНИГА»

У вівторок 23 вересня у Києві відбулося урочисте відкриття виставки «жива книга». Ця виставка має на меті не лише демонстрацію книжки, але шляхом лекцій, концертів і дискусій наблизити її до читача. Виставку розраховано на 10 днів—це дасть можливість охопити всі галузі в новій літературі. Кожного вечора буде улаштовуватись доклад у відповідній галузі—книжки про т. Леніна, мистецтво і література на Україні, в Росії, на Заході. Нові течії в педагогіці, наукові вечори і т. и.

Що торкається самої виставки книг, то її буде представлено досить широко, напр., Держвидавництвом Р. С. Ф. Р. Виставлено більше як 3000 книжок. Широко представлено: Держвидавництво України—по-над 1200 книжок.

Новими виданнями, що рідко зустрі-

чаються і з якими мало знайомі широкі робітничі маси є видання «Культурліги», яка виставляє крім видань своїх,—і видання відповідних організацій—до 300 примірників. Крім перелічених організацій, представлені як державні, так і кооперативні, видавництва «Червоний Шлях», видавництво Соробкопу, «Слово», «Час», «Друкар», Академія наук, видання Губкому—та інші дрібні видавництва. На виставці виставлено по-над 51/2 тисяч примірників різних видань, в тому числі видання на українській, російській, єврейській і польській мовах. Для обслуговування концертного бону виставки запрошено як найкращі артистичні сили Києва, так і мистецькі організації—Студію Курбаса і Державну капелу «Думка».

В СПІЛКАХ І СТУДІЯХ

* У Комуникультовців. Після літньої перерви, по всіх організаціях АсКК починається енергійна робота.

Минулий організаційний і продукційний рік в червні було завершено виданням «Гонгу Комуникульт», в якому зафіксовано, поруч з іншим пропагандистським матеріалом, програмові засади Асоціації Робітників Комунистичної Культури, цілеві установки сучасної платформи АсКК.

На цей час поширювалася робота в Одеській організації АсКК, яка згодом розгорнулася в Південну Краєву Організацію зі сферою впливу: Запоріжжя, Одещина, Катеринославщина, Поділля й Крим і жваво вже працювала Уманська організація АсКК. Разом з цим, з переїздом до Харкова кількох товаришів (Ол. Слісаренко, М. Щербак, Мих. Яловий) вживалося заходів і підготовлявся ґрунт до створення Харківської організації АсКК.

Влітку провадилася далі робота АсКК в справі координування й зв'язку з іншими однородними угрупованнями й організаціями в площині злиття однородних організмів в одну організацію.

Як уже відомо, досягнуто значних успіхів в справі погодженості й контактування в роботі з «Березолем» і найсильнішим російським угрупованням на Україні—«Юго-Лефом» (з центром роботи в Одесі).

Остаточні наслідки цієї роботи буде зафіксовано й так або інакше конституційовано після реєстрації статуту АсКК у всеукраїнському масштабі.

За цей час у Києві було організовано «Агіт-Театр Комуникульту» за керівництвом

члена Асоціації режисера А. Каплера. Театр встиг поставити кілька вистав і на осінь уже почав відігравати помітну роль в київському театральному житті. Його роботу з боку відповідальних органів партії було зустрінuto позитивно й прихильно, хоч розгорнути роботу й працювати за несприятливих матеріальних умов було дуже тяжко. Зараз «Агіт-Театр Комуникульту» виставляє в Києві нові свої постановки—«Геть руки від Китаю» й «Чуєш, Москва?»

Енергійну працю провадить і старіша театральна організація Асоціації Комуникультовців—«Агмас АсКК ім. 1-го травня», що провадить свою роботу за керівництвом Г. Затворницького й Л. Френкеля. Останні виставлені в Києві роботи Агмасу АсКК—такі: «Мопр», «Соробкоп», «Доброхем», «Наша анкета».

На осінь малася на увазі перевірка активу Асоціації Комуникультовців і підсумовування перейденого шляху—для чого було висунуто центральний актив у всеукраїнському масштабі для перевірки й огляду всіх членів АсКК в такому складі: Михайль Семенко, Мих. Яловий, Ол. Слісаренко, Гео Шкурупій, Йосип Стрільчук, Н. Бажан.

Було приступлено до в'яснення активу Київської організації АсКК і в наслідок роботи Комісії додано до активу АсКК (після неповних відомостей) т.т. Г. Затворницького, Л. Френкеля, А. Каплера, С. Мельника, викинуто зовсім з організації Володимира Ярошенка, а Якова Савченка виключено на два місяці за невиразне й двохзначне поводження.

Харківська організація АСКК працює зараз в такому складі: Мих. Яловий, Ол. Слісаренко, М. Семенко, М. Щербак, Г. Петніков, Гр. Коляда.

Цілою Асоціацією Комунікуляторів на біжучий рік взято продукційну цілеву установку. Ухвалено взяти як найширшу участь в усіх органах преси і видавництвах, причому в Харкові АСКК буде мати два свої органи: «Комунікульт» (вид. «Червоний Шлях») — товстий журнал і двохтижневик для масового ширення «Радіо-Журнал», до видання якого провадиться підготовча робота.

В Харкові-ж подано в Головполітосвіту Статут «Асоціації Робітників Комуністичної Культури—Комунікульт (АСКК)» на реєстрацію у Всеукраїнському масштабі, після чого відбудеться оформлення як персонального складу Асоціації Комунікуляторів, так і краєвих її організацій—Одеської, Київської й Харківської з центром у Харкові.

* Літературна спілка. Останніми часами об'єдналися у літературну групу п'ять київських письменників: Підмогильний, Косинка, Антоненко-Давидович, Осьмачка, Плужник і М. Галич, що вийшли на весні з т. з. «Аспісу».

Нині йде студійна праця. Група має улаштувати низку своїх вечірків у Києві, а також зробити подорож для виступу в Харкові. Передано до Наркомосвіти платформу групи на затвердження.

ТЕАТР І МУЗИКА

* Державний театр ім. Г. Михайличенка. В першу чергу готується до прим'єри «Сорочинський Ярмарок» — переробка Марка Терещенка та Вир—Стабового. Постановка по колективному методу Марка Терещенка, макети та костюми худ. К. Елеви, музика М. Вериківського. Відкриття сезону залежить від ремонту помешкання б. «Пель-Мель», яке постановою Губвиконкому Київщини та Головполітосвіти передається михайличенківцям. План роботи сезону 1924—25 р.р. намічається такий: нових постановок передбачається 10. З жовтня починаються репетиції над п'єсами, «Чоловік «та» Кармелюк». Проводяться клубна робота в різних профспілках м. Києва. В Черкасах працює співробітник майстерні т. Паламар. Керівник театру цими днями виїздить на місце для відкриття майстерні. Для постановок на селі намічені п'єси «Кооперація», «Незможливі» і інші. Губкомнезам Київщини, Губполітосвіта та спілка Всеробмис порушили перед центром питання про переведення театру цілком на державне утримання. У Харкові театр має

показати такий репертуар: 1) Карнавал—з Ромен Ролана, 2) Універсальний Некрополь з І. Еренбурга в обробці І. Бачеліса, 3) Насіння (Неделя—Лебединського) по сценарію Денісова, 4) Сорочинський ярмарок, 5) Вир, 6) Вечір експериментальних робіт.

* Перша робітничо-селянська капеля УСРР «Думка». В наступному році думка має перевести такі завдання:

1) Обхопивши в своєму репертуарі майже всю українську хорову літературу і найбільш цінні зразки російської та зах.-європ хорової музики. Думка вже давно почала відчувати гостру кризу за браком сучасної хорової музики, а тому вона за своєю ініціативою і за свої кошти замовляла композиторам хори і цим у значній мірі поновила свій репертуар сучасною хоровою музикою. В наступнім році Думка поставила перед собою головним завданням—утворення репертуару, що цілком-би відповідав потребам сучасності. Для цього ухвалено утворити контакт с революційними українськими літературними угрупованнями, притягти найбільш передових композиторів і в Думці як в лабораторії творити сучасне мистецтво,

В Києві складена умова з Культвідділом Профради на систематичну роботу Думки в робітничих клубах м. Києва.

Агітпроп Київського Губкому доручив Думці переведення в цьому році Жовтневих Свят.

Налагоджена систематична робота в Київському Будинку Червоної Армії.

2) Беручи на увагу майже повну відсутність сучасної хорової літератури на периферії і як наслідок цього не бажані й шкодливі ухили хорових організацій в бік «малоросійських співочих товариств» Думка приступає до видання, як партитур, так і особливо поголосників.

3) Український працюючий люд здавна має великий нахил до гуртового хорового співу. До революційних часів це гуртування було позбавлено класового змісту, було не організовано і через те ненормально. Зараз тисячі співаків різних хорів не з'єднані ні спільною ідеологією, ні репертуаром, ні навіть почуттям серйозності роботи. Думка хоче покласти початок з'єднанню хорів через скликання усіх хорів на 1-е травня 1925 року на першу хорову Олімпіаду УСРР.

Переведенням цього завдання накреслюється сторінку в розвитку хорового мистецтва на Україні.

4) Думка, весь час прагнучи до значення зразкової хорової одиниці, вимагає від вступаючих до неї співаків доволі високого музичного рівня. Між тим до Думки звертається велика кількість селянської та робітничої молоді, яка-б хотіла навчитись

доброму хоровому співу, але рівень музичної освіти, якої стоїть нижче критерія Думки.

Через те Думка вважає доцільним і корисним в наступній сезоні закласти для членів КНС і КСМУ хорову студію, в якій буде проходитись разом в теоретично освітою й практично вивчення репертуару.

СЕРЕД ЛІТЕРАТОРІВ І ХУДОЖНИКІВ

* Ювілей С. Васильченка. В червні ц. р. в Києві на 15-тилітній ювілей письменника діти Київської 61-ї трудшколи імені І. Франка піднесли портрета Т. Г. Шевченка письменникові — вчителю згаданої школи.

* Дмитро Загул виготовував до друку нову збірку поезій.

Він-же випускає друком окремі збірки перекладів з нім. мови, м. и. поезії Шілера «І Лірика й балади» Гете.

Він-же виготовив кілька брошур по антирелігійній пропаганді, з яких одну продав вид-ву «Сорабкоп». «З відкіль пішла віра?» і виготовував статті: «Єврейська лірика на Україні»

Працює над критичними розвідками про творчість Гартян і Плужан.

* В. Яблуненко склав збірку політичних поезій «Галичина».

* Валеріян Підмогильний скінчив велику повість: «Дніпро». Переклав для в-ва «Червоний Шлях» низку оповідань А. Франса.

* Тодось Осьмачка написав велику поему «Кралічі». Незабаром має вийти з друку його друга книжка творів «Скитські огні». Друкує в в-цтві «Червоний Шлях».

* Борис Давидович-Антоненко пише повість з часів 1919 р. й горожанської війни на Україні «Січ-Мати». Здав до друку в-ву «Червоний Шлях» свою першу збірку оповідань «Запорошені силуети».

* Євг. Плужник написав новий цикл лірики та п'єсу колективного дійства «Історія».

* Марія Галич здала до друку в-ву «Червоний Шлях» збірку своїх новел «Мініатюри».

* Олена Журлива виготовує до друку збірку своїх поезій під назвою «Металом горно».

Вона-ж готує до друку дитячу збірку з оригінальних річей. Крім цього т. Журлива пише й укладає другу збірку своїх творів.

* Гр. Косинка написав нове оповідання «Полинь».

Він-же виготовує до друку другу книгу прози під назвою «Анархісти».

* Б. Якубський здав до друку вид-ву «Слово» книгу «Українська революційна література».

* М. Рильський написав поему «Звірі».

* Акад. С. Єфремов здав до друку вид-ву «Слово» критичний нарис—«Іван Нечуй-Левицький».

* Юр Меженко пише, на замовлення Держвидаву, критичні силуети про сучасних письменників.

* М. Івченко здав до друку нову збірку новел—«Із днів польових».

* В. Стеблик виготовує до друку першу збірку прози «Уламки їржавого».

* К. Цітович написала п'єсу «Хаос» з життя американських робітників.

* Микола Терещенко виготовує до друку другу книгу поезій—«Чорнозем». Книгу друкує Держвидав.

* Художник Ю. Михайлів намалював для Завкома Центрального Ленінського району портрет В. Леніна—(Ленін на тлі гарячого сонця). Він-же закінчує картину «Будівля брига».

* Композитор М. Вериківський написав симфонічну поему «Тарас Шевченко» і «Гуцульське капрічіо».

НА КИЇВЩИНІ

* М. Черкаси. Плуг. 15/IX—Черкаська літстудія імені «Плугу» при Педкурсах виступала на зборах учителів—слухачів Окружних курсів по перепідготовці. Членом студії т. Бернацьким було зачитано доповідь про розвиток української літератури після Революції та про сучасні літературні угруповання. Далі зачитували свої твори

т.т. Шульняс, Онищенко, Тараненко та О. Лан.

Збори виявили велике зацікавлення як до нової літератури взагалі, так і до прочитаних творів.

* М. Ржищев. Композитор М. Люминарський написав мелодекламацію на слова П. Тичини—«Одчиняйте двері!»

ЧЕРНИГІВ

✱ «Плуг». Філія «Плугу» заснована у квітні місяці ц. р. У своїх лавах «Плуг» нараховує 9 дійсних членів та 6 співробітників.

Бюро філії складається з слід. осіб: т.т. Селянина Ів., Самуся М. та проф. Жука Мих., та одного кандидата т. Вороного Марка.

Зроблено 12 прилюдних виступів, та 3 наукових доповіді.

т. Капустянський Ів. (приїхавши з Харкова) зробив дві наукові доповіді на теми: 1) «В. Поліщук та його поетична творчість», 2) «Вчитель по Українській літературі».

Кількість аудиторії від 100 до 300 чол., переважно студентська молодь.

Філія «Плугу» приступила до видання стінгазети «Плуг»—перше число вже вийшло.

За ініціативою Бюро філії «Плуг» була організована 1-а зразкова літкомуна Мета її: дати можливість членам комуни стежити за літературним життям СРСР та всесвіту. Комуна відчинила читальню, де маютьс'я й передплачені 36 ріжних журналів та 16 газет.

Комуна зараз нараховує біля 30 чоловік членів.

Приступлено до читання лекцій на теми: «Пролетарська література та РКП», «Мистецтво та Робітнича класа» та інші.

Правління комуни складається з трьох осіб, а власне: т. т. Конишевського Гр., Самуся М. та Пилипенка М. (всі члени «Плугу»).

Бюро філії «Плуг» приступило до організації центральної літстудії при «Плузі», куди мусять увійти найкращі сили усіх літгуртків місцевих клубів.

Керовниками студії призначені члени «Плугу» т. т. проф. Жук Михайло та Вороний Марко.

За ініціативою Бюро філії «Плуг», закладається видавництво «Плуг»; вживаються заходи до отримання грошової позики та розроблюється план видавничої діяльності.

Проф. Жук Михайло викінчує драму «Спалені кораблі»; написав п'єси «Плебейка» та «Мадона з Ефесу», яка виставлялась колективом артистів театру ім. Заньковецької.

Написав дитячі п'єси: Осінь, Зіма, Весна та Літо

Виготовував до друку низку дитячих казок.

Самусь Микола. Видруковав на сторінках журналу «Селянське життя» низку творів, а саме: «Це був початок»—нарис, «Там, де широкі лани простяглися»—нарис та інші.

Виготовлює до друку дві збірки оповідань «Червоне у скроню».

Батюта Анатоль. Написав вірш «Плужане», пише драму антирелігійного змісту.

Вороний Марко. Написав велику поему «Фінікіянка», викінчує другу «Цигани».

Написав й видруковав низку дрібненьких віршів.

Пилипенко Михайло. Написав вірш «Небезпечно», викінчує велике антирелігійне оповідання. «Благодать зарізала».

Селянин Іван надруковав свої оповідання, а саме «Вербовий шум», «Спогадки степів», то-що та цілу низку віршів. Викінчує поему «На зломі» та оповідання «Мідяні лоби».

Зв'язок філії з периферією. Організовано літгурток ім. «Плугу» у Острії, організуються у Конотопі, та на Ніжинщині.

Філія тримає міцний зв'язок з селом.

Надіслано на конкурс три п'єси, які філія розгляне і надішле до Харкова.

Микола Самусь.

НА ПОЛТАВЩИНІ

М. Прилуки. Прилуцька філія спілки селянських письменників «Плуг» регулярно одбуває свої плужанські збори і кожного четверга на засіданнях роблять виборку з матеріялів, котрі надсилаються до Харківських журналів. Проводиться через кожних дві неділі праця вкупі з літературним гуртком імені «Плугу». З сел округи багато надсилають творів, котрі розглядаються на студії і дають ті чи інші поради авторам, бо більшість творів написано не зовсім художньо. Де-далі гурток імені «Плуги» поширюється і захоплює широкі робітничі та селянські кола.

Недавно зроблена постанова організувати літгурток імені «Плугу» на Прилуцьких педкурсах і в Пирятині теж, де є педкурси. В Прилуках-же мусить бути один літературний гурток, куди перейдуть перші члени літгуртка і вілються в єдиний гурток при педкурсах, де для них буде одведено окреме помешкання для праці. До цього часу видається регулярно літсторінка в газеті «Правда Прилуччини». де друкуються твори як плужан, так і інших осіб. Уже вийшло 7 чисел літсторінки, Бракує художньої прози, бо Прилуччина має більшістю поетів, але є і в цьому

напрямку поступ вперед. В м. Березані на Прилуччині поруч з організацією аспан-футів має організуватися гурток ім. «Плугу». Недавно в Прилуках відбулась нарада завідуючих сельбудами, де постановили поширювати ідеї «Плуга», літературу сучасних письменників і організовувати літературні гуртки.

Член «Плуга» Ол. Ведміцький дав до друку збірку поезій «Ритми життя», котру видає видавництво «Червоний Шлях».

Поет В. Станко написав повний цикл поезій і починає писати прозою.

Є. Хоменко написав низку ліричних віршів. Що-до театрального життя, то в Прилуках немає сильної української трупи, а хоть і єсть, то вона виконує старий репертуар, котрий абсолютно не цікавить робітників і тому не має успіху в роботі, бо старовина вже обридла, а до нового

артисти йдуть повагом. Симфонічний оркестр теж в небезпечному стані. Виконується все старе. Найбільшим успіхом користується кіно-театр, де бувають нові картини з сучасного життя і тому примушують звернути на себе увагу прилучан. Дякуючи тому, що адміністрація кіно-театру здешевила квитки, що-дня навіщають діти (особливо вдень, де виключно дітям показують ту чи іншу картину.

Г. Плискунівський.

М. Лохвиця Композитор П. Толстяков організував Робітничо-Український хор—(РУХ) у 80 чоловіка, який під його керівництвом дав концерт 28/VIII ц. р. У програмі концерту нові українські композитори і європейські.

* Павло Лучанський видрукував збірку художніх поезій під назвою: «Спів Землі». Видало Вид-во «Влада Праці».

НА ПОДІЛІ

М. Кам'янець. «Плуг». Заснувалася Кам'янецька філія «Плугу» з квітня 1924 р. на чолі з редактором газети «Червоний Кордон» т. Божком, хоч ще й до того літературний студентський гурток називав себе «Плугом».

В склад філії Плуга ввійшли переважно робфаківці та студенти агрофону (бувші робфаківці) і робота розпочалася серед студентства робфаку і почасті С. Г. Інституту, а також Батрацької с.-госп. профшколи. Творчість «Плугу» відчули в першу чергу ті, хто найближче стоять до села робфаківці і студенти, комуністи й незаможники. Що до інших суспільних кол, то філія має наміри зв'язатися з клубами робітників і кустарів у місті та клубами залізничників і Покордонного відділу.

Особливо інтенсивно практикувалися виступи філії «Плуга» як з оригінальними творами, так і з творами Харків'ян на вчительських політпедкурсах. Учителство з найглухіших сел нашої республіки дуже цікавилася «Плугом» та його творчістю. На першій черзі вчительських курсів «Плуг» обмежився лише демонстрацією. На другу чергу курсів філія має на меті утворити з т. т. вчителів літгурток для розробки питань по роботі літгурток при селах.

Які будуть наслідки роботи того гуртка—невідомо, але поки що Бюро Кам'янецької філії накреслило головні форми роботи літгуртків в Сельбудах. Зміст її такий.

Сельгуртки мають об'єднувати в собі всіх тих, хто цікавиться літературою, в першу чергу селькорів.

Тоді, коли з інших громадян членів Сельбуду літгурток має витворювати людей, щоб просто вміли підбирати і користуватися книжкою, то з селькорів треба витворити продуцентів літератури. Шляхи витворення з селькорів літературних робітників, Бюро ком. філії накреслює такі-о.

а) В першу чергу мусить організована селькорівська суспільність вивчитися правопису.

б) Другим завданням є перетворення селькора з хронікера в побутовця, вивчити селькорів окремі епізоди сільського побуту розгортати як широкі полотнища, зв'язані єдиним ланцюгом причинності і логичного зв'язку.

Аж третім ступенем є витворення з селькора художнього майстера. Цей шлях, розуміється виберуть не всі селькори, а лише ті, хто вже з перших дописів починає писати з художнім ухилом, а також після того, коли вони, ті майбутні літерати, перечитають та вистудіюють кращі зразки нової української літератури (хоч-би творчість Плужан та Гартованців.

Що з такого плану роботи вийде не відаємо наперед, але друкувати хочемо, щоб викликати відгук у інших т. т., що працюють у цій галузі на селянській роботі.

С. Б.

Р С Ф Р Р

МОСКВА

* Вивчення окраїн СРСР. До Москви повернулися учасники наукової експедиції, організованої урядом Дагестанської СРР за-для вивчення мови та етнічних властивостей місцевих народів.

На чолі експедиції стояв проф. Яковлів, в експедиції брали участь і студенти московських вищих шкіл.

Експедиція збирала матер'яли що-до двох майже невідомих науці мов Дагестана—кубачинській та даргинській (цінні записи казок, пісень та обрядів на цих мовах). Зроблено кілька розкопок. Привезено для вивчення колекції речей, що мають побут та стародавнє мистецтво. Зібрано відомості про місцеві кустарні промисли.

Увесь матеріал привезено до Москви, щоб там вивчили та обробили його місцеві наукові сили, потім його повернути на місце, щоб утворити місцевий музей краєзнавства.

* Цікава Виставка. Історичний Музей узявся за організацію виставки, присвяченої кінцю XVIII віку (зокрема пугачівщині) та початку XIX віку, кінчаючи добою повстання декабристів.

Дуже цікаві експонати матиме пугачівський відділ: там є сучасний портрет Пугачова, клітка, в якій його тимчасово тримали, то-що.

Експонати підібрано так, щоб вони ілюстрували побут тодішніх станів,—дворян, міщан, купців та кріпаків.

* Театр—робітникам. Театр. Худ. Бюро МГСПС постановило давати кожного

місяця по 160 тисяч театральних квитків для розподілення серед робітників.

* Театр для дітей. В Державному театрі для дітей розпочались роботи по постановці нової п'єси Никифорова. Ставить п'єсу Ю. Бонді.

* Московський Камерний театр. У вересні в Харкові демонстрував свої постановки Московський державний камерний театр. Йшли п'єси: «Жірофле-Жірофля», «Саломея» «Федра» та інші. На чолі театру стоїть Таїров, що й керує постановками.

* Акціонерне т-во Зіміна дістало від італійського імпресаріо Реджіні звістку, що кілька видатних баритонів Італії хочуть виїхати на гастролі.

Акціонерне т-во сповістило Реджіні, що воно згоджується на гастролі в сезоні 1924—25 р. артистів: Тітто—Руфо, Нанні, Джорджі і тенорів: Бончі та Джоліті.

* Робкори. В художньому підвідділі МОНО, разом з гублітом і представниками від робкорівських організацій відбулась нарада в питанні про участь робкорів у встановленні пролетарської ідеологічної лінії в галузі художньо-театральної роботи. Робкори представили Губ-літу 400 відзивів про постановки московських театрів.

* П'єса Колістрата Оніщенка. Московське Театральне Вид-во прийняло до друку для російської сцени одноактивну комедію Колістрата Оніщенка, перекладену з української мови.

ЛЕНІНГРАД

* Бюст В. Леніна. Скульптор Натан Альтман закінчив ліпку бюста В. Леніна. Ліпку скульптор робив ще за життя самого Леніна в Кремлі року 1920-го.

* В Ак-капелі. В залі Ак-капелі відбулося три концерти, на яких викону-

валась «Песнь солнценосца» А. Ф. Пащенко—твір на оркестр і хор.

* Революційна опера. В б. Михайлівському Театрі готується до вистави опера «В боротьбе за коммуну» на музику опери Пуччіні «Тоска».

БАШКИРІЯ

У Ф А

* Башкирське Музичне Т-во. В Уфі заклалось Башкирське Музичне Т-во, яке своєю метою ставить вивчення башкирської народної пісні, а також вивчення пісні інших нацменшостей, що населяють Башкирію.

* Башкирська Мандрівна трупа. З ініціативи Художн. Відділу Башполітосвіти організовано Башкирську Мандрівну Трупку. На чолі трупи стоїть артист Муртазин. Трупа має виїздити на села Башкирії.

БІЛОРУСЬ

* Термінологічна комісія Інбілкульту. З вересня почали свою працю всі спеціальні термінологічні комісії. Редакційна комісія після проведених засідань розглянула і вже виготувала до друку першу книгу «Записок» Інбілкульту, яка і по змісту і по розмірах повинна вийти значною книжкою.

* Наслідки дослідчих експедицій. Спеціальна подорож професора зоології Фядзюшина по Вітебщині дала багату (за 1200 предметів) колекцію різних звірин, птахів і риб. Більшість зучел після їх належної набивки, разом з раніше зібраним матеріалом, складе собою основу зоологічного відділу Білоруського Держмузею.

* Проф. Блюдуха закінчив спеціальну поїздку по геологічному дослідженню Могильовщини. На участках Дніпра (Ворша — колись — Шклов і Рогачев — Бихов), а також по Сожу і Проні знайдені багаті залежі глини, вапна, кварцевого піску, фосфоритів, залізної руди, крейди і друг. корисних викопнів. Особливо багата цим долина Сожі. Взяті зразки зараз досліджуються і найбільш цікаві займуть місце в музею.

* Проф. Тарлецький з поспіхом об'їхав і досліджував Мінщину. В районі Варейці — Осиповичі ним виявлені всі елементи, складаючі з себе при виробі цементу. Зараз ведеться розшук в районі Слуцька того кварцевого піску, з якого робились усталені на всю Європу шкляні вироби.

ЛІТЕРАТУРА І ПРЕСА

* Збірник «Дзень ураджаю». Під такою назвою вийшов літературний збірник, в якому видрукована п'єса М. Чароти — «Дажинкі», частушки, тези та статті про «день урожаю».

* Колективний роман «Зайчанята», написаний молодими письменниками: Олександровичем, Дударом та Вольним міся друку в газети «Малаты Араты», виходить окремою книжкою.

* Комсомольські газети. З жовтня місяця в Білорусі буде виходити 4 комсомольських газет: «Красная Смена» (російською мовою), «Малады Араты» з щомісячним додатком (білоруською мовою), «Гвезда

Млодзежы» (польською мовою) і «Юнгер Арбейтэр» (єврейською мовою).

* Всебілоруський з'їзд робкорів. В Мінську у вересні відбувся 1-й всебілоруський з'їзд кореспондентів робітничих і селянських газет. З'їхалось 120 делегатів од 5-тисячної армії кореспондентів білоруських газет.

* Цішка Гартни переклав три оповідання Миколи Хвильового на білоруську мову — «Солонський яр», «Юрко» і «Шляхетне гніздо». Всі ці оповідання видруковано в білоруській журналі «Польмя» ч. 10. Там же вміщено рецензію Ц. Гартного на поезії й поеми В. Поліщука.

* Пам'ятник М. Богдановичу. Почалась установка пам'ятника на могилі Максима Богдановича. На цементній обмуровці могили буде збудована піраміда, на якій крім написа про помершого буде висічена радянська зірка і цитата із одного вірша поета.

ТЕАТР І МУЗИКА

* Білоруський Державний Театр цим літом виїздив на гастролі до Вітебську, Орші, Могилева, Рогачова та инш. місцевостей. В репертуарі: «Міщанин-дворянин» Мольєра, «Кастусь Каліновскі» і «Машека» Є. Мировича, «На купальє» М. Кудзельки.

Зимовий сезон Б. Д. Театр відкриває п'єсою Язєпа Дили «З пад'ярма няволі».

* Московська Білоруська Театральна Студія дала кілька вистав цим літом у Мінську («Цар Максимиліан»).

* Композитор Чуркин поклав на музику шістьсот білоруських народних пісень.

* «Маладняк». В Москві відкривається філія об'єднання білоруських поетів «Маладняк». Керівником філії обрано поета В. Дубовку.

* На Білоруській Секторі Університету Народів Заходу в Москві силами студентів виставлено було п'єсу В. Горбачевича «Чырвоныя кветкі Беларусі». На виставі поміж иншими глядачами було кілька сот робітників-білорусів, які прохали п'єсу повторити в робітничих районах.

ЗАКАВКАЗЗЯ

ВІРМЕНСЬКА КУЛЬТУРА

* Геть війну. Під такою назвою вийшов вірменською мовою літературно-художній збірник за редакцією Єгіше Чаренця. Збірник присвячений десяти рокам війни.

* Азат Вштуни випустив книжку своїх поезій під назвою: «Саламнаме»

* Куркен Магарі видрукував першу книжку своїх віршів під назвою: «Тітанік».

* Трупа вірменської Московської студії мандрує по Кавказу

виставляла в Тифлісі і в Ерівані оригінальну п'єсу Акопа Пароняна «Вельмишановні жебраки», а також і перекладні п'єси Сервантеса.

* І. Алавердян видрукував у Ерівані драму «Гроза».

* Композитор Анушаван Тер-Чевондян пише оперу «Старі боги», сюжет взято з драми Л. Шанта тієї ж назви.

* Вийшла з друку драма письменника-робітника Анушавана Варта-няна під назвою «Страйк».

* В Парижі організувався вірменський комітет допомоги художникам Вірменії. Зібрано поки-що 6000 франків.

* Американські вірмени зібрали десять ящиків книг для посилки у Вірменію.

* «Фауст» по-вірменськи. В Ленінакані артистами вірменської опери поставлено було вперше на вірменській мові оперу «Фауст».

ГРУЗИНСЬКА КУЛЬТУРА

* Держ. Консерваторія. У Тифлісі реорганізовано Держ. Консерваторію. На директора Консерваторії запрошено відомого композитора Іполітова-Іванова.

* Музичні Робфаки. Цього року в Тифлісі відкривається три музичних робфаки: в Надзаладеві, на Плеханівському проспекті і на Авлабарі. На директорів першого й другого музробфаків призначено Поцхверашвілі і Міньяра.

* В Музичній Асоціації Пролеткульту. Член Асоціації Чугунов написав симфонію «17 рік». Симфонію було виконано в Центральному робітничому клубі симфонічним оркестром під орудою С. Столермана.

* Аджаристанське Муз. Т-во. Наркомос Аджаристана затвердив статута музичного т-ва в Аджаристані.

* Курси ритму й пластики відкрилися в Ахалупху (Грузія). На курси запрохано найкращих педагогів.

* Червоний Театр Пролеткульту Грузії готує до постановки нову п'єсу «Віра Єль». Раднарком Грузії постановив дати на видатки театру 12 000 карб.

* Дзуку Лолуа. В Тифлісі помер грузинський народний співець Дзуку Лолуа.

Грузинський композитор В. Долідзе перший написав нову революційну оперу «Цисана». Опера з слів музичного критика Коптяєва художньо малює революційні настрої і безумовно заслуговує великої уваги.

ТЮРКСЬКА КУЛЬТУРА

* Тюркська Держдрама в Баку. В біжучім сезоні на керування держдрамою запрохано А. Туганова.

* Театр Араблинського. В Агдаші (Азербейджан) відбулось відкриття народнього театру. Театр названо іменем відомого артиста тюркської сцени Араблинського.

В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

ФРАНЦІЯ

* В Парижській Академії Наук Кюмон зробив доклада про один новознайдений грецький напис. Напис свідчить, що місто Дура-Європас було прирівнено до колонії. Цим імператори хотіли привабити до себе мешканців міста Дура-Європас. Крім того, напис говорить, що в Храмі Артеміди був театр, в якому під час святних вистав виходили перед глядачами голі жінки.

Постійний секретар Академії Відор присвятив Академії свою нову працю «Музична посвята» (про музику Греції, Єгипта та Малої Азії)

* Нова опера Масканьї. Італійський композитор Масканьї, автор опери «Сельська честь», написав нову оперу, яку вперше буде виставлено в Парижі.

* Будинок Великої Паризької Опери пристосовується для кіно-театра. Театр підбирає художній репертуар.

НІМЕЧЧИНА

* Виставка картин. В Мангайме улаштована перша виставка картин і малюнків Карла Хейдеса сучасника Лейбля, Бьокліна і Тома. Картини зібрані з приватних колекцій і із музеїв Національної Берлінської Галерії.

* Малюнок Рафаеля. В Цюрихській художній Галерії знайдено малюнок

Рафаеля на великому аркуші паперу, яку Рафаель вживає за-для шкиців Ватиканських фресок. Малюнок являє собою фігуру жінчини з дитиною на руках, яка стоїть молитовно на вколюшках. Ця картина належить до самого зрілого періоду творчості Рафаеля.

* Щорічний з'їзд артистів-малярів відбудеться в Карсруе в жовтні місяці.

* Збірка віршів Де-Нора—«Мадони» вийшла в виданні Ляйпцівгської фірми Штаакмана

* Макс Фрідлендер випустив накладом Берлінського вид-ва: «Propäen Verlag» книгу про Макса Лібермана. Це-ж вид-во випустило новий том Історії Мистецтв, в якому видруковано твір Вайсбаха про «мистецтво Бароко».

* Нова біографія Бетховена вийшла в Берліні розміром на 300 сторінок, яку уклав Л. Шмідт.

* Свято артистів. На початку вересня в Берліні відбулося свято артистів під гаслом «Смійся Паяц», яке мало великий поспів серед громадян.

* 450-літній ювілей. 8 вересня пройшло 450 років з дня народження італійського поета Арноста, прозваного «божественним» за поему «Шалений Роланд». Арносто перший почав писати Італійські комедії.

* Берлінське вид-во: «Propäen Verlag» випустило до дня ювілею повну збірку творів Арноста в 4 томах.

* Нова книга. В Німеччині виходить перша частина праці великої єгипетської експедиції Ернста Зігмена (Штутгарт), яка провадила розкопки в Олександрії та її околицях з великим успіхом. Книга містить описи знайдених утворів малярства та снйцарства грецької доби єгипетської культури. Пам'ятки римської культури в Аугсбурзі. Під час будівельних робіт в Аугсбурзі, що недавно провадились, випадково були знайдені останки старовинних римських вулиць, а також яма, в якій було звалено кілька сот уламків фресок. Крім того, там ще були виявлені сліди зруйновань, зроблених нападом германців 253 року після Р. Х., під час якого були зруйновані майже всі римські міста Ретської провінції.

* Пам'ятник Р. Вагнеру. В Ляйпцігу поставлено пам'ятника Рихарду Вагнеру—роботи Макса Клінг'ера.

ЧЕХІЯ

* Старовинні картини. Профес. історії мистецтва чеського університету Досталь під час своєї роботи в картинній галереї архієпископського замку в Кремзирі (Моравія) знайшов дуже багато досі невідомих картин великих художників.

Знайдено картину Тіціна «Аполон Масейський», розміром 207×212 метрів, 5 картин Луки Кранаха старшого, багато картин

нідерландської школи, портрети англійського короля Карла I та його дружини, роботи Ван-Дейка й багато інших картин не таких видатних художників.

* В Празі готується до видання коротка Антологія сучасної української поезії. Беруть участь у перекладах: Найман, Гора, Гожейші, Бібл, Беднаш та інші. Редагують: Біла-Криниця та Найман.

ГАЛИЧИНА

* Буковинці й Галичане, що перебувають на Україні зібрали матеріали до альманаху Зах.-укр. письменників п. з. «По той бік», в альманаху більш 20 авторів.

* Василь Стефаник—написав нове оповідання. Оповідання буде видруковано

в канадському журналі «Робітниця».

До вершка нахабности дійшла польська шляхецька влада: вона переслідує письменника Стефаника тільки за те, що Держвидав видав у Харкові його твори із вступом В. Корняка. Це й ставлять Стефаникові в обвинувачення.

РІЖНІ

Нововідкритий список творів Тита Лівія. Італійський проф. Фуско знайшов повне зібрання творів Тита Лівія. Між иншим в другій частині творів, над якою зараз працює Фуско, розповідається про заснування Картагену.

* 100-літній ювілей. В 1926 році буде 100-літній ювілей Лондонського Університетського Коледжу. Уже приступлено до збирання ріжного матеріалу, як записок, спогадів, портретів, малюнків і т. инше для видання історії Коледжа.

КИТАЙ

«СВІТОВИЙ СОЮЗ ВІЛЬНОЇ НАУКИ»

В Китаї серед «німецько-китайського культурного об'єднання» виникла думка про утворення «Світового союзу вільної науки». На чолі тимчасового правління стає Вальдемар Ельке, голова «німецько-китайського об'єднання». В усі країни в найближчому майбутньому розсилається маніфест з пропозицією вступити в майбутній міжнародний союз для боротьби з вузьким націоналізмом і шовінізмом серед наукових досліджень.

КІНО В КИТАЇ

За останній рік в Китаї, за повідомленнями англійських кіно-журналістів, народилося своє виробництво. Його фундатор екс-міністр фінансів Чу-дзе-чи вклав у кіно-підприємство (в компанії з американцями) 21/2 мільйонів китайських доларів. Товариство має два ательє в Пекіні та в Шанхаї, своє виробництво плівки та різноманітних апаратів. Це товариство вже збудувало дві сотні кіно-театрів, з яких на Пекін та Шанхай припадає по-над сотню.

Разом з товариством виросла кіно-школа, що виховує своїх артистів та художників екрану. Нове в цій школі ще те, що там вкупі вчать і виступають чоловіки й

жінки (нове, звичайно, для Китаю, де чоловіча й жіноча сцена існує окремо).

На директора й режисера підприємства запрошено Су-ху. Су-ху європейськи освічена людина й великий знавець китайської історії. Су-ху вперше було запрошено на екран французьким режисером Біолет. Тоді Су-ху мав головні ролі в його картинах: «Лі-Ханг грозний» та «Завіса щастя». Останній раз його знято вкупі з японцем Хаякава в фільмі «Битва», в ролі японця Хірата. Своім найближчим завданням Су-ху вважає: —познайомити Захід з старовинною культурою Китаю, із всіма її властивостями та її сучасними досягненнями в царині народного господарства й цивілізації.

Найближчу роботу Су-ху присвячує історичним місцям, де жив національний геній Китаю Конфуцій та його 36 учеників. Гадають розвинути виробництво з двома напрямками: національне—для потреб самого Китаю й для експорту.

За другого режисера т-ва є син кол. президента китайської республіки Е-ко-Венг, що має вже свої постановки.

В китайських кіно-театрах, що належать т-ву, йдуть майже виключно американські фільми.

АМЕРИКА

ЗАОКЕАНСЬКА ФІЛІЯ «ГАРТУ»

В неділю 24 серпня 1924 р., в місті Вінніпегу, провінції Манітоба в Канаді, при участі двох гартованців, пролетарського поета І. Ю. Кулика і письменника М. Д. Ірчана, відбулося зібрання ініціативної групи Заокеанської Філії «Гарту» (в скороченні Заокфільгарт). Після короткої доповіді т. І. Ю. Кулика про історію української літератури за останніх 24 роки, а особливо про найновішу пролетарську літературу і літературні об'єднання на Радянській Україні, ініціативна група винесла наступні постанови:

1. Вважати себе ініціативною групою Заокфільгарту в складі: І. Ю. Кулика, М. Д. Ірчана, Л. Пюнте, М. Волинця, М. Синьовергольца і М. Поповича.

2. Зв'язатись з товаришами в Сполучених Штатах і персонально запросити до групи: М. Тарновського, Юзетя, В. Шопінського, Вовкотруб, М. Вірляну, М. Гана.

3. Діяльність Заокфільгарту має охоплювати всю українську пролетарську колонію

на всьому американському континенті (включаючи так Сполучені Штати, як і Канаду і, маючи на увазі в майбутньому полудневу Америку).

4. Питання про осідок Заокфільгарту вирішити після порозуміння листовно з товаришами в Сполучених Штатах.

5. З огляду на неможливість регулярних зборів філії, провадити працю шляхом листування і через пресу.

6. Своїми органами Заокфільгарт намічає в Канаді «Літературний розділ» журналу «Робітниця», а в Сполучених Штатах «Літературно-мистецький додаток» до Укр. Щоденних Вістей, маючи на увазі в майбутньому видання свого збірника.

7. Приймаючи без яких-би то не було застережень ідеологічну платформу і статут «Гарту», філія вважає необхідним виробити окрему платформу тактики, пристосовану до заокеанських умовин праці і місцевої аудиторії.

8. З дня підписання цього протоколу ініціативна група розпочинає підготовчу працю, але прийме назву Заокфільгарту тільки після затвердження цього протоколу і платформи тактики ЦБ «Гарту» в Харкові.

9. До порозуміння з товаришами в Сполучених Штатах і затвердження ухвали ініціативної групи ЦБ «Гарту»—тимчасово виконувати обов'язки секретаря доручається тов. М. Ірчанові.

10. Проект платформи тактики доручається виробити тов. І. Куликові. Після ухвал зачитали свої твори т. т. М. Ірчан, І. Кулик, М. Волинець і М. Синьоверголець.

Канада. Приступлено до організації Пролетарської Літературної Спілки. Літературні спроби друкують нові автори в журналі «Робітниця». Ідеологом спілки являється М. Ірчан.

Нью-Йорк. При щоденній газеті «Українські Щоденні Вісти» почав виходити раз на тиждень (у неділю) літературно-науковий додаток в формі журналу. Заведено це на зразок англійських — американських газетних додатків.

* Артист Єлисей Карпенко, який недавно прибув з Європи, працює над постановкою (силами робітництва) нових театральних вистав в Нью-Йорку. Є надія, що він зрушить американсько-українську сцену з мертвої точки.

* Український робітничий Театр, трупя при відд. У.Ф.Р.П.А. виставляє п'єсу Антоненко-Давидовича «Лицарі Абсурду», в газетних об'явах ця п'єса між іншим рекомендується як «дуже інтересна і поучаюча драма...»

* Поезії двох. — Пролетарські поети в Америці М. Тарновський та М. Ірчан виготовили до друку збірник поезій, який видає Робітничо-Фармерське Видавниче Товариство.

* М. Тарновський — в останніх часах взявся до перекладів поезій з англійської мови.

* М. Ірчан — викінчив для робітничих сцен дві нові драми: «Родина Щіткарів» (з часів імперіялістичної війни) і «Розбійник Кармалюк». Окрім цього Робітничо-Фармерське Видавниче Товариство видало довшє його оповідання «Карпатська ніч», яке являється першим більшим літературним твором з життя українських, затурканих життям, робітників в Америці. Це оповідання має величезний успіх серед працюючих українських мас на американському континенті.

М. Ірчан працює над інсценізацією твору Уптона Сінклера: «Нетри», з пристосуванням до вимог робітничих сцен в Америці.

Вінніпег (в Канаді). Засновується серед організованого робітництва театральна студія. При кінці осені студія готує виставити «Гайдамаки» по зразку постановки Л. Курбаса.

* Книжки М. Ірчана заборонені в Польщі. Вислані до наукових інституцій та редакцій в Галичині всі твори українського пролетарського письменника М. Ірчана, видані видавництвом «Культура» і «Молот» в Нью-Йорку та видавництвом «Пролеткульт» у Вінніпегу, польська влада завершила назад в Америку з допискою: «Недозволено».

V A R I A

РОЗКОПКИ В ПАЛЕСТИНІ ТА АЛБАНІЇ

Розкопки в Ієрусалімі, що недавно провадилися експедицією Едмонда Ротшільда, під керівництвом Раймонда Вейль, дали значні наслідки. Експедиція розкопала рештки великої кріпости часів Ханаанського панування, що лежить на південному краю міста — цоколей, центральної башти для спостережень та 4-х поверхового будинку надзвичайно великих розмірів і висічений у скелі під ним льох. Були знайдені рештки тоннеля, на якому видно сліди zostавлені річищами водопроводів в різні доби. Ці річища розіходяться від північного джерела і часто перехрещуються між собою.

Провадилась розкопки також і в місцевості між Ієрусалімом та морем; на цьому місці були знайдені домовини різних часів з найріжноманітнішими в них речами.

Наукова експедиція, що працює в Албанії, точно встановила лінію мурів Дерхакхума. На місці, де була старовинна Аполлонія, Леон Рей відкопав останки заселеного міста IV віку до Р. Х., при чому знайшов архітектурні уламки й монети.

РОСКОПКИ В КРИМУ

Експедиція наукової асоціації сходознавства Союзу РСР, яка виїхала в Крим провадить, під керівництвом проф. І. Бороздіна, розкопки на Гераклеїському півострові (біля Севастополя). Розкопки дали надзвичайно цікаві матеріали. Роскопано велику будівлю типу башти, оточеної велитенськими стінами. При розкопках знайдено рештки кераміки пізньо-еліністичної та римської. Біля башти є господарчі спорудження.

В Олександрії знайдено досі невідомий могильник. Коли закінчатся роботи на Гераклеїському півострові, почнуться розкопки пам'ятників татарської культури у Бахчисарай. Розкопки ці організовує Кримський ЦВК за допомогою наукової асоціації сходознавства.

НОВИЙ ОСТРІВ

Наукова англійська експедиція відкрила недалеко Панамського ушийку острів з рештками стародавньої культури. Експедиція знайшла між иншим посуд, подібний до амфор. Цьому посуду безперечно кілька тисячоліть.

ГІДРОПОЛОГІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ ДО ДЕЛЬТИ ДУНАЮ

В серпні до гирла Дунаю вирушила австрійська експедиція під керівництвом д-ра В. Пічмана, що поставила собі головною метою дослідження животинного царства (фауни) дельти Дунаю. Дельта займає величезний простір до 1.000 000 гектарів і ще й досі мало досліджена. В склад експедиції,

крім д-ра Пічмана, ввійшли зоологи д-р Коллер, д-р Рейзінгер і д-р Штейнбек.

«ДВОРЕЦЬ И КРЕПОСТЬ» ЗАКОРДОНОМ

Недавно в Копенгагені переглянуто картину «Дворец и крепость». Газета «Політикен» присвятила картині велику похвальну рецензію.

Тепер цю фільму демонструється в берлінських кіно. Кіно-журнал «Der Film» рекламує цю картину на обкладинці.

ПОДВІЙНІ СИНОПТИЧНІ ТАБЛИЦІ ІСТОРІЇ

Німецьке видавництво «Кліо» видає дуже цікаві синоптичні таблиці історії. Ці таблиці складаються з основних аркушів, на яких зазначено загальноісторичні хронологічні дані, і додаткових з прозорого паперу, де зазначено найважливіші факти з історії мистецтва, науки, літератури. Таким чином, крізь історію духовної культури мов-би «просвічують» події політичного та соціального характеру, що надає новим таблицям надзвичайну наочність.

Бібліографія.

М. Покровский. Очерки по истории революционного движения в России XIX и XX вв. Курс лекций. «Изд. Красная новь», Москва 1924. 232 стр.

По історії революційного руху в Росії є чимало книжок, як самостійних праць, а також і хрестоматійних збірників. Та все-таки й досі відчувався пробіл у такій праці, яка-б могла задовольнити не тільки читача вищої підготовки, але головним чином була-б пригідна для середнього читача: рядового партійця, робфаковця й студента. Зараз цей пробіл майже цілком заміщається працею т. Покровського.

«Очерки» безумовно є досить цінна й дуже потрібна праця.

Книжка ця є курс лекцій читання для секретарів повітових комітетів РКП зімою 1923—24 р.

Десять лекцій складають весь матеріал книжки й таким чином замінюють собою розділи.

Методологічна праця збудована так: перша лекція (стор. 5—25) є вступ до розуміння історичної науки взагалі й загальна характеристика економічної й політичної ситуації Росії в добу декабристів, щоб-то в 1825 році. В цю добу торговельний капітал в Росії входить в силу, вбивається в палки й стає основою економічного й політичного життя царської Росії.

Друга лекція характеризує в стислій формі з надзвичайною яскравістю рух декабристів.

До появи «Історії Росії» Покровського й особливо «Очерків» у нас звикли розуміти рух декабристів за одно ціле, партію конституційної монархії. Буржуазні історики всю увагу звертали на події на сенатській площі.

А в дійсності-ж це зовсім не так, як на фактах довів т. Покровський. Події на сенатській площі фактично є лише луна справжнього повстання, яке відбулося в грудні місяці 1825 р. на Чернігівщині, — повстання чернігівського полку. Т. Покровський декабристів розбиває на три групи: південна група «Соединение славян», група Пастеля й група Муравйова. Справжньою революційною групою є «Соединение славян».

Останні всім лекцій поступово освітлюють революційний рух геть аж до 25 жовтня 1917 р., розпочинаючи рухом «народників».

Загальний характер праці: робота складена дуже цікаво, книжка читається з захопленням. Багато є матеріалу про розвиток економіки старої Росії. Цей матеріал не важкий, цифри експорту й імпорту промисловості не гнітять читача, а навпаки, вони є ілюстраціями до викладених думок.

Один дефект помічається книжки — це не зовсім гладкий стиль її в деяких місцях.

Негладкість стилю пояснюється тим, що книжка склалася з стенографічного запису лекцій, про що зазначає й сам автор.

«Очерки» сміло можна рекомендувати для самоосвіти, а не тільки як підручника для шкіл, на що вони безперечно мають право.

Було-б дуже доцільним, коли-б яке-небудь з українських видавництв видало «Очерки» на українській мові й таким чином задовольнило-б голод українського читача надзвичайно корисною духовною їжею.

Гр. Хименко.

Очерки по аграрному вопросу под редакц. Е. Варга, том первый, выпуск I, «Московский Рабочий» 1924.

Селянська маса в сучасній боротьбі пролетаріату з буржуазією набирає надзвичайно великого значіння.

Коли на протязі майже півстоліття ліберальна буржуазія ніколи не забувала про існування селянського елементу в капіталістичному суспільстві й всякими засобами політики уміла нейтралізувати його класові стремління (згадаймо, напр., столипінську аграрну реформу), то цього не можна сказати про соціал-демократію.

Соціал-демократія, або точніше II Інтернаціонал, майже зовсім нехтував і нехтує селянським питанням.

Лише III Комуністичний Інтернаціонал поставив на денний порядок соціальні справи опліч з справами пролетаріату. Як відомо, що геніяльніший теоретик і практик сучасної класової боротьби небіжчик Н. Ленін ніколи не спускав з зору селянського питання.

До політичної діяльності Леніна пролетаріат не мав сталої думки про роль пролетарського й напівпролетарського селянства в соціалістичній революції.

Пролетарська революція в Росії під безпосереднім керівництвом Леніна наочно показала всесвітньому пролетаріату, що без спілки пролетаріату з незаможним й середняцьким селянством неможлива перемога революції.

Пролетаріатові треба втягти селянство в революцію, показавши йому наочно його кровну заінтересованість, перемога революції є й його перемога, перемога робітництва й селянства над промисловою й аграрною буржуазією.

Так ставить питання III Комуністичний Інтернаціонал.

«Очерки по аграрному вопросу» мають завдання теоретичного викладу про стан хліборобства в світі й диференціацію хліборобського населення. Перший том «Очерків» Варги є лише вступ до такого завдання.

З розділу VI розпочинається аналіз громадських класів сільсько-господарчого населення.

Виходячи з тез Леніна по аграрному питанню на II конгресі Комінтерну, Варга поділяє сільсько-господарче населення на такі класи:

I. Класи, рішуче ворожі пролетаріатові.

II. Класи, що хитаються між пролетаріатом і пануючим класом.

III. Пролетарські й напівпролетарські шари.

Як видно з самої схеми політична праця комуністичних партій серед селянства дуже ускладнюється ріжнотіпною соціальною природою сільського трудового населення. Тут потрібний великий розум і тактовність.

Давши загальну теоретичну думку про роль селянства в соціалістичній революції, в своєму заключенні автор обіцяє поповнення й продовження своїх думок майбутніми томами «очерків».

Появлення такої праці безумовно викликається актуальними вимогами часу. Треба вітати вихід у світ такої праці й ждати дальніших випусків. Видавництво обіцяє в недалекому майбутньому дати такі дальніші випуски.

Гр. Хи-но.

Клепиков. С. Сельское хозяйство России в цифрах. Атлас диаграмм и картограмм. Государственное издательство. Москва — Петроград. 1924 г., XXXVI таблиц.

Цікава еволюція помічається в справі студіювання економічного стану СРСР: поступово від повного браку цифр ми йдемо до збирання їх, критично розглядаємо систематизуємо, робимо з них свої висновки наприкінці, змагаємося з'ясувати діаграмами та атласами. В даному разі я маю на увазі діаграми до економічної географії Росії програмно-бібліографічного відділу Головополітосвіти, особливо-ж дуже портативний атлас тов. Клепикова.

Що ми знаходимо в цій атласі? Обмежившись, невідомо чому, тільки сільським господарством Росії, автор дає картограми та діаграми що-до адміністративно-територіального поділу Європейської Росії, щільності сільського населення, землекористання та землеволодіння, засівної площі тільки хлібів, валового збору і врожаю їх, скотарства, реманенту, районів лишків та браку збіжжя, елементів господарського районування по скотарству й реманенту, стану сільського господарства, збору головних хлібів в Росії та закордоном, роли Росії в порівнянні з світовим хліборобством.

Як бачимо, автор торкається багатьох дуже цікавих питань, але все в таблицях, на мій погляд, негайно вимагає ґрунтовного переробку.

- 1) Автор Росією вважає тільки Європейську Росію, напр., у таблиці ч. 1;
- 2) нема тексту що-до з'ясування таблиць;
- 3) дуже замало знаходимо порівнянь стану сільського господарства, як із минулим 1916 роком, разом після 1921 року, особливо із закордонними державами;

- 4) часом нема цифрових матеріалів (табл. 1 і 2);
  - 5) використано цифровий матеріал виключно 1920 року, трохи 1921 року, та тільки один раз 1922 року (табл. XXXI), коли ми маємо адміністративно-територіальний поділ 1923 року та дуже ґрунтовні відомості що-до сільського господарства протягом останніх років аж до 1924 року;
  - 6) є цифровий матеріал цілком не датований, напр., таблиця IV;
  - 7) подаючи ілюстрацію що-до цифр, наведених у докладі Л. Рибнікова («Народно-хозяйственные районы». М. 1917 г.), автор зовсім не згадує про сучасне районування СРСР, переведене Держпланом СРСР;
  - 8) цілком незрозуміла діаграма-таблиця XII, яка свідчить, що в роки неврожаю був найвищим врожай жита та пшениці;
  - 9) невідомо чому бракує цифр що-до сільського господарства України в таблицях XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI та XXVII.
- Гадаю, що мої вказівки не зостануться без уваги. Можливо, що автор у наступних виданнях атласу усуне зазначені помилки, крім того, дасть матеріал що-до пояснення стану нашої промисловости гірничої, гірничо-заводської, оброблюючої, шляхів сполучення та засобів зносин.
- Поки-що, тимчасово можна користатися атласом тов. Клепікова.

Павленко.

Н. С. Гольдин. Социализм и Коммунизм во Франции до половины XIX века. Тексты и документы. Главполитпросвет. Издательство «Путь Просвещения», при Наркомпросе УССР. Харьков 1924, стор. 289.

Треба щиро вітати появу на нашому книжковому ринкові книжки Н. С. Гольдіна. Поява її тим більше своєчасна, що в справі наукового дослідження англійської економіки й німецької філософії маємо ми й збірки матеріалів і синтетичні, витримані в марксівському дусі, праці. В справі-ж дослідження французького утопічного соціалізму зроблено дуже мало й те, що ми маємо, як раз і уявляє з себе синтетизовані монографічні роботи, котрі, через брак хрестоматичних видань з уривками першоджерел мають характер догматичний, що є особливо небезпечне, коли молодому читачеві доводиться мати діло з працями, ідеологія котрих не зовсім витрамана, а то й шкідлива з марксівського погляду.

Книга Н. С. Гольдіна видана, отже, дуже до речі — це цікаво й вичерпуюче складена хрестоматія, що дає прекрасно впорядкований матеріал для вивчення історії французького утопічного соціалізму XIX сторіччя.

Перший розділ хрестоматії провідний, в ньому знаходимо ми уривки з писань Ж. Жореса (з його «Історії великої французької революції»), з «Комуністичного Маніфесту» Маркса й Енгельса, В. Зомбарта й В. Плеханова. Розділ цей має завдання підготувати читача до зрозуміння уміщених далі матеріалів, уводячи його в зрозуміння соціально-економічних і ідеологічних чинників французьких визвольних рухів.

Другий розділ є фактичним початком хрестоматії — тут подано уривки з творів найбільше видатних попередників французької революції, що писання їх з'явилися у XVIII віці: Мельє, Морелі, Маблі, Ленге, Брісо та Некера. Складач хрестоматії надзвичайно об'єктивно поставився до справи, укладаючи цей розділ — дійсно, де-кому може здатися, що уривки з Некера чи то з Ленге подані тут недаремно — перший був типовим буржуазним економістом, а другий яскравим консерватором. Але-ж це був-би помилковий підхід. Так, напр., «банкирський комунізм» Некера, як влучно про нього висловився фізіократ Бодо, є типовим для доби рішучого наступу молоді буржуазії проти могутности аграріїв, що-ж до Ленге, то цей видатний публіцист, хоч і належав до послідовних консерваторів, у творах своїх виклав багато з формул новітнього соціалізму, що дало привід до визнання його «швидче попередником Маркса, аніж предтечею Фур'є й Кабе».

Третій розділ хрестоматії починається знову двома провідними статтями — Ліхтанберже — «Социализм в эпоху французской революции» й Ш. Жіда «Была ли французская революция социалистической?», а далі містить низку матеріалів, що складаються з уривків з писань сучасників — Марешаля, Буаселя, Фоше, Долів'є, Ланжа, Ру, Шомета, Гебера, Марата, Дантона, Робесп'єра, то-що, з фрагментів з праць відомих дослідників французької революції, а також з текстів розпоряджень революційних урядів.

Невеликий четвертий розділ дає прекрасне уявлення про діяльність Бабефа та про бабувізм — подано цікаві матеріали й уривки з писанню дослідників — Олара, Луї й середніх найновіші висновки по практичні завдання комуністичної перебудови суспільства у бабувістів, з творів російського вченого — марксиста В. Волгіна.

Останній п'ятий розділ присвячено Сен-Симонові й Фур'є. Складено його найбільше старанно й дбайливо: в ньому знаходимо уривки з творів Сен-Симона і Фур'є, а також уривки з писаннів про них Туган-Барановського, Борового, Жіда, Плеханова, Горева. Луї та інших.

Загалом, складено книжку дуже добре й вона буде прекрасним підсоби́ником для кожного, хто займається вивченням історії соціалізму. Має книга де-які хибі — відсутність твердо витриманої провідної статті, що відповідно скеровувала думку читача, відсутність бібліографічних вказівок, а також брак іменного й предметового покажчика, що дуже утруднює користуванням книгою. Видано книжку добре.

С. Кравців.

Бюллетень Всеукраинской Государственной Черноморско-Азовской Опытной Станции «Вугчанпос», издаваемый под редакцией проф. **В. И. Каминского**, №№ 4—5, 6—7, 8—9, 10—11, 12, 13—14, м. Очаків, р. 1923.

Після поверхового навіть ознайомлення з матеріалами економічної географії України, кожному кидається в вічі вражаюча невідповідність суми природних багатств нашої країни з тою незначною розробкою їх, що провадилася й провадиться зараз.

Прикладів не доводиться довго шукати — виробництво фосфоритів, використання хемічних продуктів кам'яного вугілля, використання надзвичайно цінних покладів кошовних глин, то-що — ось хоч-би й ці галузі нашої промисловости, що могли-б бути широко використані й мають, в той же час, примітивні, кустарницькі форми, а подекуди й хижацький характер.

Але-ж чи не на останньому ступні розвитку є в нас рибний промисел і становить це пояснюється не лише загальним занедбанням справи використання наших природних багатств, але й надзвичайно байдужим до нього відношенням української економічно-географічної науки.

Справді — українська економічна література мало в свій час віддавала уваги справі рибного промислу на Україні. В курсах економічної географії України — В. Садовського («Нарис економічної географії України», Вид-че Т-во «Друкар» К. 1920), проф. С. Остапенка («Економічна географія України», Всеукраїнський Кооперативний Видавничий Союз К. 1920), акад. К. Воблого («Економічна географія України», видання Д. В. У. і «Сільського Господаря», К. 1922) й, нарешті, проф. Н. Фоміна («Україна», Экономическая характеристика, Вид-во «Научная мысль», Х. 1923) зовсім не згадується про рибні багатства України. Кам'янець-Подільський вчений проф. Геринович в своєму мало-відомому «Нарис економічної географії України» (В. Д. В. Кам'янець на Поділлі 1921) лише дуже злегка торкається промислового рибальства, обмежуючися такою характеристикою його: «Наверхні шари від Чорного й Озівського морів багаті рибою. Живе у них осетер, стерлядь, головач, бички й багато інших родів морської риби. Із-за її багатства розвинулося на їх берегах вже вдавнину рибальче життя. Українські рибалки знані були по цілій Україні. Ловлено рибу для свого вжитку і на продаж. Навіть із глибокої України приїздили довгі чумацькі валки на Чорноморські побережжя по сіль та рибу. І зараз ведеться оживлена риботорговля, але вже не старим кустарним, а новітнім способом. Побережжя Чорного й Озівського морів вкриті рибальчими артілями, які добувають велику кількість риби, яку сушать, маринують або таки в сирому стані продають у подальші країни» («Нарис...» том 2-й, стор. 33).

Ми навмисне навели такий довгий уривок, щоб дати читачеві уявлення про типове відношення частини української економічно-географічної науки до справи використання природних багатств України. Це не наукове відношення, а скоріш романтичне захоплення справою, подібне настроєм М. Рильського, що в своєму чудовому «Рибальському посланні» («Синя далечина, вид-во «Слово», К. 1922) пише:

«В країні галушок і варенух
(на жаль митичній), — скрізь
рибальський дух
не угаса».

Молодий дослідник економічної географії України, Одеський вчений О. Сухов, книжка якого «Економічна географія України» (Д. В. У. 1923) чи не найкраще відповідає вимогам марксовського методу, так само недбало поставився до справи рибного промислу на Україні,—на стор. 21-й своєї, згаданої вище книжки, він каже: «На кошовні риби Чорне море відносно не багате. З них слід назвати камбалових, скумбрію, анчовас, чи хамсу, фетинку, кефаль, то-що. У гирлі річок трапляється багато відмінків короп, плотиці, то-що. Значно багатше Озовське море, але головні промисли належать до Донщини й Кубанщини, а також до Кримської республіки» (стор. 21).

Але-ж справа українського рибного промислу зовсім не така вже з одного боку налагоджена, щоб можна було-б одбутися лише поетичними спогадами, як робить це Геринович, і, з другого боку, не така вже безнадійна, щоб послухатися Сухова й передати піклування про розвиток рибного промислу Донщини, Кубані й Кримської республіки.

В книзі І. Феценка-Чопівського «Природні багатства України», частина 2-а (Всеукраїнський Кооперативний Видавничий Союз, К. 1919, читаємо вже щось инше: «На Україні рибний промисел слабо розвинутий. На Україні дуже мало захожуються коло риболовства та й риболовство ведеться по хижацьки... штучне риболовство на Україні поширюється дуже помалу, а природне—підтримується на первобутному рівні. Українські річки й прирічки нині мають відносно дуже мало риби; рибу ловили по хижацьки, безсистемно; багато дорогих сортів риби повиводилося, догляд за річками майже відсутній, населення не інструковано і про ведення правильного рибальства не має ніякого поняття. Між тим, ще й зараз дохід від рибальства для частини населення складає головне джерело існування» (стор. 131). Феценко-Чопівський закликає державу «виступити на захист рибного промислу. Инакше багато більше цінних сортів риби, будучи винищені до-щенту, і зовсім щезнуть з наших вод».

Писалося ще р. 1918 і, отже, з того часу, до моментів неорганізованості рибного промислу справи, приєдналися ще й наслідки загального занепаду господарчого життя.

Отже зрозумілим стає, якого важливого значіння набірає справа науково-промислової досвідної роботи, котрою, в сфері впливу Наркомзему, керує й котру енергійно провадить згаданий докладно в заголовку Вугчанпос.

«Бюллетень» Вугчанпосу дуже влучно й повно відбиває роботу цієї корисної організації. Задуманий і ведений на початку, як орган прикладної іхтіології, він, силою вимог життя, переріс рямці вузько-наукового часопису й поволі стає журналом, що відбиває усі творчі досягнення у справі відродження українського рибного промислу.

Не зважаючи на злиденні технічні й матеріальні умови (свідчить про це незграбний вигляд «Бюллетеню», що копіює вигляд наших видань доби військового комунізму, а також типова увага редакції: «автор гонорара не получаєт») редакція «Бюллетеню» зуміла поставити справу задовольняюче, подаючи статті й матеріали з усіх без винятку галузів науково-прикладної рибної справи.

Теми програмового характеру не дуже цікавили ділову, як видно, редакцію—одна стаття проф. Д. К. Третякова «Очередные задачи науки о Черном море»—ось і весь програмовий матеріал у всіх 6-х книжках «Бюллетеню», що ми їх маємо під руками. Стаття мимо вузько-фахового значіння має ще й ширший інтерес, як зайвий доклад неминучості й доцільності найтіснішого зв'язку господарчої практики з науково-дослідною роботою.

Решту статтів і матеріалів можна грубо поділити на дві категорії—перша це матеріали—спостереження, зразком яких є прекрасний начерк П. Зубовича «Кефаль» (книга 6—7 і 8—9) й друга—статті, що обмірковують господарчі плани й викладають проекти найкращого використання рибних багатств. До таких статтів належать, між иншим, цікаві роботи інж. В. В. Шіхова—«Дельфинный промысел в Черном и Азовском морях» та инші його-ж статті. У згаданій статті автор зупиняє увагу на важливості і значінні занедбаного й неорганізованого дельфінного промислу, що може дати державі великі прибутки й припинити зайвий імпорт з закордону. Не дарма-ж під час окупації Криму німецьким військом заснувало німецьке командування спеціальний завод для переробки дельфінних продуктів у Севастополі, розгорнувши за короткий час перебування в Криму значну діяльність.

Загалом в «Бюллетені» багато вміщено матеріалів про використання природних рибних багатств, так, в иншому місці, С. Перепилин нагадує про другу занехаєну справу—використання жиру морських лисиць, що під час полову скумбрії складають до 40% здобичів і нищаться без усякої користі.

Маємо в «Бюлетені» й статистичні відомості й хронікальні матеріали, а також відчити науково-промислових експедицій, то-що.

Отже, як бачимо, в «Бюлетені» розкидано силу цікавого статистичного матеріалу й економічно-географічних відомостей й це все мусять широко використати складачі географічних курсів та викладачі економічної географії.

Що-ж до самого «Бюлетеню», то він заслуговує на найширшу матеріальну підтримку, що дасть редакції можливість перейти від примітивно-кустарницьких форм видання його до організації справжнього широкого журналу, присвяченого науковій організації занедбаного українського рибного промислу.

Сподіваємося, що перехід Вугчанпосу з видання ліквідованого Наркомпроду до Наркомзему допоможе в цій справі, матиме своє значіння й активна підтримка рибальських артільних організацій, що мають брати приклад з 1-го Очаківського Трудового Промислового Товариства «Рибак», що 12-го квітня ц. р. ухвалило всебічно допомагати науковій роботі Вугчанпосу.

С. Кравців.

«Das neue Russland» № 3/4—липень—серпень 1924 р. Видання «Спілки друзів нової Росії у Німеччині».

Інтерес до ССРР є загальне явище по всіх країнах. Його боротьба, його попити притягують увагу і друзів і ворогів. Цей інтерес збільшується в країнах, які підійшли до меж революції. Це особливо відноситься до Німеччини—розбитої, експлуатуємої, що увесь час в революційній трясовиці. Інтерес переходить тут уже в почуття симпатії і не лише з боку робітників, але й серед других кол населення, і особливо серед німецької інтелігенції.

Як результат цих настроїв у Німеччині ще той рік «не вважаючи на всі упередження, недоброхітність та непорозуміння», виникла «Спілка друзів нової Росії», яка тепер розповсюджена по всій Німеччині.

Спілка переконана, що обидва сусіди, цеб-то Німеччина та ССРР, мають досягнути певного «культурного та економічного» зв'язку. Вона хоче, як то викладено в її програмі, «позапартійно» «допомагати господарчому та духовному поспіху цих країн, ділові освіті, економічних та культурних напрямків у ССРР і практичному співробітництву». Для цього вона улаштовує у секціях, або на публичних зборах вечірки докладів і дискусій по господарчих, наукових, мистецьких та інших питаннях, вистави, музичні вечірки і т. инш. Крім того, вона видає журнал «Нова Росія».

За короткий час свого існування спілка зробила велику роботу.

Число її членів збільшується увесь час. Зараз в ній беруть участь відомі німецькі діячі-вчені та письменники, наприклад: Айнштайн, Ельцбахер, Бернгард, Келерман, Томас Манн, Мендельсон-Бартольд.

Треба додати, що подібні спілки розповсюджуються і в інших країнах — в Англії, Франції, Швейцарії.

Що торкається до органу спілки «Нова Росія», він, оскільки можна судити по ч. 314, має завдання інформувати широкі кола німецького населення про життя—культуру й економічне—ССРР.

В книжечці невеликого розміру містяться статті, як німецьких, так і російських діячів.

З німецьких авторів треба помітити статтю д-ра Ервіда Ребслюб «Обмін мистецтв між Німеччиною та Росією», який на підставі попиту першої нашої вистави, що відбулася у 1922 р. в Берліні, находить можливим і необхідним провадити такий обмін у галузі архітектури, кераміки і інших вітей технічного мистецтва.

В статті «Міжнародне становище ССРР» д-р Георг Ленц розібрав питання про призначення ССРР і іншими державами з точки зору принципів міжнародного права; він находить, що відмова в призначенні ССРР не має правового ґрунту.

«Нова Росія» й розбирає улагоджений уже конфлікт межі «двома сусідами» з приводу нальоту Берлінських поліцаїв на торгпредставництво ССРР. Треба спинитись ще на статті Макса Осборна про двох українських малярів—І. Вавія та Н. Глушченко, які виставляли свої твори у Констсалоні в Берліні.

Інші статті належать радянським авторам. Луначарський пише про культурну працю в ССРР, Семашко про наше законодавство про аборт і т. инш. Всі останні статті мають цілком інформаційний характер.

Журнал має занадто академічний вигляд, але його можна вітати, як перший крок у справі освідмлення німців з ССРР.

Рудан.

Д-р Ернст Кречмер, приват-доцент по психіатрії й невралгії університета в Тюрінгені.— «Строение тела и характер». Исследования в области проблемы конституции и учения о темпераментах. Перевод с немецк. 3-го издания под редакцией прив.-доц. Гаккебута и приват-доц. Г. М. Маньковский; с 32 рисунками в тексте. Государственное издательство Украины, 1924 г., 244 сторінок.

Питання про аномальність або нормальність людського типу виникає в житті дуже часто. Буває, що в якій-небудь розмові товариші називають якусь ніби здорову людину напів божевільною, або висловлюються про одного з своїх, як про якогось химерника, чи зовсім душевно-хорого. І ми психіатри, що звикли до хорої психіки мимоволі вбачаємо її серед здорових. Така відбиванка психопатології у житті має певне наукове уґрунтування, яке свідчить, що в де-яких випадках немає принципової різниці між нормальною людиною й аномальною, і що аномальність іноді є тільки збільшення її характерних індивідуальних рис. Цей науковий ґрунт здавна відчувався психіатрами, але ніхто рішуче в цьому напрямку не висловлювався, крім Кречмера, який зібрав достатний матеріал до психичного стану здорових і психично-хорих людей і довів думку про відсутність крутої грані між так званою здоровою душею і хорою. Він спостеріг залежність між статуєю і відповідним психичним станом, поділивши людей на 2 групи по їх конституції—ціклотемичну і мізотемичну. Під конституцією в даному разі треба розуміти сукупність всіх індивідуальних рис, як фізичних, так і психичних, в зв'язку з спадковістю. Ось же кожна з цих конституціональних груп охоплює і душевно хорих, маючи на увазі в останньому випадку тільки функціональний ¹⁾ психоз: —маніако-депресивний для групи з ціклотемичною конституцією і мізофренію для групи з мізотемичною конституцією.

Перерва між здоровим і хорим психофізичним станом кожної групи заповнюється різними відтінками або збільшення характерних здорових рис, або порушення свідношень між різними психофізичними елементами.

Таким чином Д-р Кречмер, утворивши на підставі зібраного матеріалу оті дві групи певних конституцій і одну мішану, з перевагою рис або ціклотемичної конституції або мізотемичної, рахує можливим підвести під них так психопатологічний матеріал по функціональному психозу, як і людей здорових, але однієї з них конституції.

Ця думка цікава сама по собі, яка має свій науковий ґрунт, може привести до наслідків великої практичної вартості. Ось чому зараз теорія Кречмера про людську психофізичну конституцію широко розповсюджується серед всього мислячого світового люду, ось чому з таким захопленням ідуть у цьому напрямку наукові досліді. Методика цих дослідів в зв'язку між статуєю і психичним станом указана Д-ром Кречмером в його книжці.

Ця книжка цікава також і своїм чисто літературним матеріалом про різних відомих талановитих людей і геніїв, яких д-р Кречмер підводить під утворені ним типи психофізичної конституції.

Що торкається книжки д-ра Кречмера: «Строение тела и характер» як переклада з німецького д-ра Сломинской, то в де-яких місцях перешкоджає дословність переклада, яка робить мову дуже тяжкою. Але взагалі переклад дуже яскраво передає нову думку про існування певних психофізичних конституцій і нову орієнтацію на психози: маніакально-депресивний і мізофренію, як на конституціональні.

.А. Прусенко.

Проф. П. Г. Тимофеев. Экономическая география России в сравнении с важнейшими странами.—Госуд. Издат., ст. 1—348, 80. Москва—Ленінград, 1923 г.

Перечитавши 348 сторінок книги проф. П. Г. Тимофіїва, дивуємось, як в 1923 році, в Москві Державне Вид-во могло випустити таку «Економічну географію». Те саме видавництво, що, трохи раніш, в 1922 році випустило прекрасні «Очерки экономической географии» проф. С. В. Бернштейн-Когана.

За останні роки всіма вже визнано, що економічна географія є наука про економічні райони та їх взаємовідносини; визнано, що вона вивчає економічне життя тієї чи іншої частини земної поверхні в цілому, приймаючи на увагу взаємовідносини різних елементів економічного життя тієї території між собою і взаємовідносини

¹⁾ Під функціональним психозом треба розуміти психоз як розстрій самої функції головного мозку при відсутності більш-менш виразних анатомо-патологічних змін в самій тканині головного мозку.

гаких територій (економічних районів). Ще в 1905 р. німецький географ Геттнер писав: «Треба відрізняти економічну географію від географічної економії, бо перша студіює економічну характеристику окремих країн і місцевостів, а друга – географічне розповсюдження різних продуктів».

Отже праця проф. П. Г. Тимофіїва якраз і не відповідає сучасним вимогам методології економічної географії, його праця якраз і є не економічна географія, а географічна економія, що своїм завданням має вивчення господарської діяльності людини. Як взагалі в усіх застарілих підручниках описового характеру, так і в книзі проф. П. Г. Тимофіїва той-же шаблонний розподіл матеріалу: економічна географія транспорту, добуваючої промисловості, обробляючої промисловості, товарообміну.

Не відповідаючи вимогам сучасної методології, книга дивує й своїм змістом. З перших сторінок невідомо, яку власне «Россию» розуміє автор чи РСФРР чи СРСР, але далі з'ясується, що автор має на увазі «матушку-Россию», як він сам каже на 69 сторінці, і стає очевидним, що підручника спочатку було написано, як географію «Российской империи», а потім уже виправлено, змінено, доповнено. Тому годі тут шукати якоїсь характеристики СРСР, чи його окремих частин, бо власне вся книжка є якийсь географічний ляпсус.

З окремих ляпсусів, що неприємно вражають читача і яких повно в книжці, зазначимо такі: на сторінці 88 «Україна і Новоросія» об'єднані в один район – «окраину РСФРР», що складається з губернь: Харківської, Чернігівської, Полтавської, Київської, Волинської, Подільської, Херсонської, Катеринославської, Таврійської й Бессарабської. На сторінці 285 читаємо: «В Малороссийском крае и вообще на юге России» і т. д.

До книги не додано карти ні «матушки-России», ні сучасної Росії, що для підручника географію є річ неможлива.

Взагалі, географію проф. П. Г. Тимофіїва треба визнати не тільки не корисною, а навіть шкідливою.

Н. Дубняк.

Порадник робітника освіти. Вид. Укрбюро Ц. К. Співки робітників освіти. Х. 1924 р.

Треба гаряче вітати ідею «Порадника» — дати широким колам учительства матеріал з різних галузів політичного, економічного та культурного життя сучасності, що орієнтує в основних питаннях радянського будівництва. Потреба в такому збірникові, як джерелі для здобуття відомостей та постійному справочнику, особливо тепер, коли учитель вийшов поза межі чисто шкільної роботи на широке поле політпросвітньої праці серед населення, величезна: нова книжка по глухих кутках ще й досі поширюється слабо, газети доходять не регулярно, спеціальної літератури бракує, а життя вимагає від учителя відповіді на низку складних питань. Матеріал до цієї відповіді, в значній мірі, учительство і знайде в «Порадникові», який подає багато різноманітних і цінних відомостей.

Вступом до «Порадника» являється біографія В. І. Леніна, а далі матеріал розподілено на 4 відділи: професійний відділ, освіта й культура в У.С.Р.Р., справочно-історичний відділ, радянське будівництво. Кожен із зазначених відділів подає досить відомостей для орієнтації в зачеплених питаннях. Так, в першому відділові вияснюється завдання й ролі профруху, подається короткий історичний нарис його в Росії та на Україні, наводяться відомості про Профінтерн, освітлюється структура, організаційні форми та найголовніші принципи професійної роботи.

Другий відділ подає відомості про основні положення, організацію та центральні пункти освітньої роботи в У.С.Р.Р.: тут знаходимо матеріал що до структури освітянських органів, починаючи з Наркомпросу, дитячого руху, ліквідації неписьменности, перепідготування робітників Соцвосу та инш., причому подано організаційні положення та відповідний інформаційний матеріал до них. В третьому відділові — справочно-історичному — маємо багатий матеріал для зазнайомлення з комуністичними організаціями та робітничим рухом: починаючи з піонерів робітничого руху — Маркса, Енгельса та инш., подаються короткі відомості про перший і другий Інтернаціонали, Комінтерн, історію та діяльність Р.к.П., К.П.(б.)У., К.С.М. Тут, же знаходимо матеріал до пояснення християнських і революційних свят. Врешті, останній відділ зазнайомлює з основами радянського будівництва: тут наведено конституцію СРСР, основні положення конституції УСРР, відомість про адміністративно-територіальний поділ, комнезами, Червону Армію, організацію фінансів, земельну політику, кооперацію та инш.

Як бачимо, «Порадник» подає дійсно матеріалу багато, а головне потрібного сучасному робітникові освіти.

Але поруч з цим треба підкреслити в ньому де-які хиби, що правда дрібні, порівнюючи з тим корисним матеріалом, який він наводить. Перш за все де-які непорозуміння вносить те, що в «Пораднику» часто наведено старий матеріал, писаний кілька років тому, без належного перегляду та додаткових пояснень. Так, в статті про Профінтерн моємо на ст. 50 дату початку міжнародного професійного об'єднання (р. 1920), рік першого конгресу інтернац. профспілок та утворення Червоного Інтернаціоналу їх (р. 1921), а на ст. 55 читаємо, що «Червоний Інтернаціонал Профспілок існує тільки другий рік». Дійсно, відомості про нього обмежуються 1922 р., хоч «Порадник» видано в 1924 р. і в покажчику літератури до нього є згадка про видання Профінтерну «Красний Інтернаціонал Профсоюзів» за 1921, 22 та 23 р. Так само виникає непорозуміння з дитячими організаціями: на ст. 174 та 187 йде мова про «Юний Спартак», на ст. 200 і далі про «Молодих Ленінців» і незрозуміло, чи тут говориться про дві різні організації, що існують рівнобіжно, чи про одну, але під різними назвами. Конче необхідно було зробити де-які пояснення і до питання про освітню систему УСРР, бо без відповідної примітки положення, що «всі діти до 15 років мають право і зобов'язані добувати безплатне трудове соціальне виховання», в наші часи, коли введено платню за навчання в семилітках, а школи далеко не охоплюють дитячого населення, яке потребує освіти, являється повною протилежністю дійсності і навіть згучить іронічно.

Треба зауважити як дефект і відсутність відомостей про учительські профорганізації на Україні до 1921 р. в статті про історію профспілки «Робос»: багато із сучасного учительства було членами цих організацій або брало участь в їх роботі, а через це потрібно в'яснити зміст їх та різницю, порівнюючи з пізнішим професійним будівництвом радянської влади. Де-які з статтів «Порадника», без сумніву, надто елементарні для того кола читачів, що його призначено: наприклад, розділ «Піонери робітничого руху» (ст. 285 і далі) слід було дати більш ґрунтовний і серйозний.

Врешті, слід було звернути більше уваги на мову: вона тяжка, штучна й часто навіть малозрозуміла. Наприклад, на ст. 205 «Порадника» маємо такий вираз: «самостійність дитруху на Україні обумовлювалася наявністю... отаких основних рис», або на ст. 225: «із майстерні природи вийшла людина звинною й витривалою твариною» та инш.

До «Порадника» додано досить великий, але цілком безсистемний покажчик літератури, бо назви книжок подано не до окремих тем, а до відділів, на які поділено матеріал. Через це одну купу звалено ріжноманітну і часто цілковито випадкову літературу, а також не охоплено найголовніші теми розділу.

Не вважаючи на зазначені дефекти «Порадник» є цінне придбання для учительства. Зовнішній вигляд та формат цілком задовольняючий. Зогляду на те, що вже 10.000 видання його розійшлося, треба-б було подумати про перевидання, тільки перероблене і радикально позбавлене зазначених хиб.

Н. М.

Т. Райнов. Александр Афанасьевич Потебня. Ленінгр. «Колос», 1924 р., 110 стор.

Потебня — як-би ми в наш час до нього не відносились — являється остільки помітною величиною, що пройти повз його не має права жодний філолог, історик літератури чи лінгвіст. Це «а ргіогі» обумовлює прихильне відношення до кожної нової книжки (праці), що з'являється про славетного вченого, особливо коли праця загального характеру і має метою познайомити читачів з ученням і особою Потебні в повному їх обсязі.

Книжка, назву якої подано вище, як раз і має своєю метою «дати відчуття величезну духовну індивідуальність Потебні» (ст. 6). В передмові автор обіцяє «дати образ його, яким він малюється, коли порівняти з сучасним Потебні російським вченим оточенням», «розібратись в його інтимній психології, поскільки про неї можна міркувати на підставі тих даних, що маютьс'я», «познайомити читача з сукупністю його ідей в цілому», дати натяки на загально-філософське і наукове значіння його ідей».

Та ледве ви відкриваєте книгу, починаєте знайомитись зі «зростом популярности» та «біографією» Потебні, як зараз-же вас охоплює здивовання: вам здається, що всі дати переплутані, ніби-то робота писана нашвидку і по пам'яті.

Ось докази. Потебня, за Райновим, народився 1836 р. (стор. 17), тоді як по иншим відомим нам джерелам та документам це трапилося 1835 р. Він «з 1875 р.

одержав катедру історії російської мови та літератури» (стор. 18), а в дійсності він займав її 1860 року і «Мысль и язык» є продуктом одного з перших прочитаних ним курсів. «1877 року він був вшанований Академією Наук Ломоносовською премією» (стор. 10); але це трапилося 1874 року, так само як і константинівська медаль була йому присуджена не 1891, а 1890 року (стор. 10). З подібним явищем зустрічаємося ми і в посиланнях на існуючу літературу. На стор. 15–16, напр., Т. І. Райнов повідомляє, що «один з представників російського символізму, Андрій Бєлий, присвятив.. характеристиці (ідей Потебні) цікаву статтю (в журналі «Логос» за 1912–1913 р.р.), в якій доказував, між іншим, що естетичні погляди Потебні можуть бути використані для обґрунтування символізму».

Але, по-перше, «Логос» – не журнал, а неперіодичний збірник, що виходив двічі на рік, по-друге, стаття А. Белого вміщена не в 1912–1913 р., а 1910 (кн. II) і, врешті, по-третє, вона присвячена не «між іншим», а цілковито «Мысли и языку», та встановленню зв'язку між Потебнею і теорією символізму. І для нас стає ясно, що Т. І. Райнов статті Белого не читав (хоч і зве її «цікавою»), а знайомий з нею лише по пізнішим посиланням (на неї): подібні помилки та неточності навіть у разі недовгочасного знайомства зі статтею були-б неможливі. Та і взагалі, весь перший розділ дає зовсім неправдиве уявлення про «зріст популярності Потебні».

Коли вірити Т. І. Райнову, то до 1891 р. Потебня за мурами Харківського університету був «зовсім невідомий» (стор. 12), тому що по-за Харковом... з російською публікою Потебня не зустрічався і «наша журналістика не знала за нього».

Дійсно згадок за Потебнею ми марно шукали-б в тогочасних російських журналах: але це зовсім не має значити, що його ім'я не було відомим в ученому та педагогічному світі (а як раз тут саме і треба шукати коріння популярності Потебні). Навпаки, ще 1879 р. один з педагогів зауважував, що «в наш час мають глибокі наукові дослідження професора Потебні і ставив питання «де-ж пристосування цих дослідів? Невже наш підручник не почуває потреби в своїй оновленні?» (філолог. зап. 1879 р., вип. I, стор. 7). До відому Т. І. Райнова: «филологические записки» один з найбільш поширених в свій час педагогічних журналів і автор наведеної цитати Б. Міловідов в ряді статтів (значение и этимологическая форма подлежащего та и) домагався пропонувати вчення Потебні іменно в шкільному житті. На сторінках тих-же «филологических записок», на рік пізніше, А. А. Котляревський визнавав дослідження Потебні «найважливішими роботами останнього часу в галузі історичного російського мовознавства» (1880, вип. V, стор. 168), а один педагог, І. Саломоновський, розбираючи ряд означень граматичних категорій, запропонованих Потебнею, зауважував, що для нас... важлива можливість пристосувати їх в шкільному викладанні. (1880, вип. III, стор. 1).

Нарешті, 1883 року з'являється спеціальна методична книга (Н. Баталин. Русский синтаксис на основании исследований г.г. Потебні, Миклошича і Гейзе для середних учебных заведений М. 1883 р.), автор якої зазначає в передмові «я рахував-би для себе нагородою коли-б теорія, що її тут викладаю, внесла де-яке оживлення, жвавість, до справи шкільного навчання, котре й до цього часу задовольняється такими поясненнями, що як блискуче доказав г. Потебня в I ч. свого досліді, нічого рішуче не пояснюють». Ми не збираємося знову писати тут історію зросту популярності Потебні; для нас важливо було лише вказати всю необґрунтованість тверджень Т. І. Райнова начеб-то лише в 90-х роках «ім'я Потебні стає відомим, широким колам мислящих людей» (стор. 14). Нам невідомо, що розуміє автор під останнім терміном, кого він відзначає званням «мислящих людей»; але думаємо, що коли мова йде про так звану інтелігенцію (як можна гадати по контексту), то для неї ім'я Потебні і 1874 р., як і 1924 р. являється остільки-ж порожнім звуком, як і імена, напр., Остапова та Шевирьова і навіть Буслаєва, Веселовського та Шахматова. Та й не в цьому, звичайно, річ.

Міркувати за популярність вчених і ідей на підставі знайомства з ними «мислящих людей» – остільки-ж безглузде заняття, як скажемо, означувати зріст Карла Маркса по кількості написаних ним друкованих аркушів. Рішальним фактором в цьому питанні може бути лише читач, до якого звертається вчений своєю роботою, тоб-то в даному разі вчений-же філолог – або більш широко – педагог-словесник. А більш повне та уважне знайомство з фактами, на зразок наведених вище, неминує привести-б автора до іншого висновку.

Поширення ідей Потебні в учительське оточення, почалось ще при кінці 70-х р., а з середини 90-х воно пішло особливо успішно. І оволодінню цими ідеями, шкодила не стільки мала поширеність робіт Потебні (бо в популяризаторах його ніколи не відчувалось браку), оскільки та страшна консервативність міністерських програмів

та обіжників, що спрямовували викладання рідної мови по певному шаблону, визначеному ще з 40-х років. Другий розділ книжки Т. І. Райнова, присвячений Потебні «на тлі російської науки 60–70-х років». Про ряд непорозумінь що до фактичного боку цього розділу, в датах, ми вже згадували. Тепер спинимось ще на характеристиці російської науки 60–70 років.

Зроблена ця характеристика занадто примітивно: зазначивши, що в добу 60–70 років «російські вчені сміливо беруться до питань широких і ґрунтовних, що багато обіцяють для відповідних наук» (стор. 18). Автор наводить далі цілий список імен, — Бутлеров, Менделєєв та Меншуткін в хемії, Вол. Ковалевський та Крапоткін — в геології, Сеченов, Ценковський, Ол. Ковалевський — в галузі біологічних наук, Тімірязєв та Фамінцин — в ботаніці, Міхайловський та Лавров — в соціології, Чернишевський (примечания к рускому переводу политической экономии Милля) — в політичній економії, Стасюлевич, Васильєвський, Соколов — по загальній історії, Соловйов, Сергіївч, Беляєв, Костомаров — по російській історії і, врешті, Пипін, Тіхонравов, Стороженко, Веселовський — в історії літератури, Даль, Колосов, Ламанський, Григорович — в лінгвістиці. Коли-ж додати, що цей довгий перелік займає всього лише шість сторінок, думаємо стане ясно, що ніякої характеристики даної доби, або її впливу на особу й роботу Потебні авторові довести не пощастило.

Наука 60–70-х років, безперечно має свої особливості, властиві спеціальної долі, але-ж ці особливості, прикмети й відзнаки в значній мірі властиві і всій даній добі загалом, так що характеристика Т. І. Райнова (накопи цей преїскурант можна назвати характеристикою), в ліпшому випадку не повна. «Відбивати-ж обрис наукової діяльності Потебні на це величне тло», як намагається робити автор, — заходи нічого не варті, позаяк нічого не дають для розуміння Потебні. Далеко більше читач міг-би винести принаймні з невеликого екскурса в галузь генези ідей Потебні; тому що сказати «як і більшість видатних вчених російських того часу, Потебня виявляв певний нахил до постановки основних, принципів питань науки» — власне значить не сказати нічого. Бо «нахил до постановки основних, принципів питань» — риса, що так характерна для 60-х років взагалі, а тут мимоволі перед дослідником повстає питання, в якій мірі Потебня являється шестидесятником. Дати відповідь на нього, вяснити вплив на Потебню його доби, — ось завдання безперечно більш поважне й цікаве, а ніж проєкція його наукової праці на сучасних для його представників різних галузів науки. Це перше. Рівнобіжно цьому необхідно потрібним було-б вяснення генези творчості Потебні, основних засад його науки.

Традиційні посилення на Лотце, Мюллера, Лацаруца, Штейнталя, Гумбольта, врешті нічого не пояснюють, тому що дають лише сам факт без жадних спроб означення того чи иншого впливу. Межі-ж, характер та розміри впливу инколи бували незвичайно вибачливі й своєрідні: не що давно В. Петров переконуюче вказав на значні текстувальні запозичення в «Мысли и языке» з Лотце¹⁾, без сумніву, таким чином можна прослідкувати і вплив Гумбольта (навіть текстувальний) і Штейнталя. В наслідкові подібних досліджень, а це-ж зовсім не вимагало від автора складних архивних розшуків, а лише трохи більше праці та уважності, — ми-б одержали не сілует Потебні тьмянний і неозначений, а опуклий, яскравий портрет, що правда не цілковито відповідав-би нашому уявленню за Потебню але за те був-би правильний і правдивий.

Далеко приємніше вражіння справляє III розділ, присвячений особі Потебні. Тут гарно виявлено конкретне сполучення зовнішньої суворости, з душевною м'якістю та чулістю Потебні, його любов до дітей, нахил до жартів, сарказму і т. и. Але й тут у діжку меду влити чималу ложку дьогтю.

Цілком справедливо зазначивши, що «жадоба художньої думки» у Потебні була остільки велика, що «незадовольняючись бризками її в науковій прозі, він гамував цю жадобу по шляху безпосередньої художньої творчости», — автор далі розсипається в вигадливих вихвалєннях перекладу Потебні «Одісеї» на українську мову.

Цей переклад — зауважує автор — визначний своєю художньою вартістю, хоч і не скінчений витримує на свою користь, порівняння навіть з класичним у нас перекладом Жуковського» (55). І далі йде старанне порівняння 2-х уривків з перекладів Жуковського й Потебні, причому перевага, зрозуміло віддається останньому. Кидається в очі, що переклад Потебні перш за все простіше і природніше, а ніж переклад Жуковського, який має багато навмисних лишків ломоносовського «високого штилю» і тої високопарности, що ще й досі багатьма рахується ознакою класичної поезії» (57–58).

¹⁾ Потебня і Лотце. — Зап. іст. філ. від Всеукр. Акад. Наук, т. IV, 1924 р.

Читачу дається повне право дивуватися, чому вартість українського перекладу «Одісеї» вияснюється шляхом порівняння з перекладом російським, а не з оригіналом або принаймні з іншими українськими перекладами (напр. Ніщинського). Робота Потебні над «Одісеєю» має величезний методологічний інтерес¹⁾, але питання чи вона потребує вихвалювань взагалі, а таких особливо. В цьому-ж розділі автор між іншим зробив надзвичайно цінне відкриття «Потебня і Маркс взагалі багато в де-чому схожі один на другого в психологічному, а звідціля і в ідейному відношенні» (64—65).

Шановний автор забув додати, що і зовні Маркс і Потебня мають багато спільного велика борода: це надзвичайно важно. Що-ж торкається схожості їх в психологічному і ідейному відношеннях, то вона, у всякім разі, не більше, ніж схожість взагалі між двома філософськими системами.

Трохи раніше (стор. 63) наведена цитата з Спінози для того лише, щоб сказати, що ідеал справжнього філософського розуму виставлений ним, який і до нашого часу не перестає збирати прихильників, дуже далекий від відповідного ідеалу Потебні. Таким чином можна було-б протягти нитки від Потебні до всіх без винятку філософів і мислителів всіх часів і народів, доказуючи їх схожість і ріжницю з думками й ученням Потебні. Але яка в цьому рація—невідомо.

А поруч з цим, в характеристиці Потебні випущена, наприклад, така важлива риса, як песимізм, що з роками все більш владно ним опанував. В одному з невиданих листів (до В. І. Штейна)—він признавався, що цю хворобу він має в значній мірі; песимізм примушував його за рік до смерті жалітись на «сумну долю філологічних знаннів» в Росії, на те, що він не почуває зовсім пристраси до своєї науки і працює більш по інерції (ці-ж скарги повторені і в листах до В. І. Штейна) на те, що «все пагано...

З другого боку, не відзначений і перелом, зміна в настроях та світогляді Потебні, що треба віднести до другої половини 60-х років.

До цього часу—Потебня вчений з досить яскраво визначеним суспільним моментом, діяльний член Харківської «Громади», що жваво цікавиться політикою, та охоче розговорюється на політичні теми (див., напр., його листи, видані М. Г. Халанським). Після перелому він ніби зникає в тиші свого кабінету, стає тим Потебнею, якого ми знаємо по спогадам та портретам. Цей перелом, викликаний можливо особистими невдачами (інцидент з першою докторською дисертацією: «о мифическом значении некоторых обрядов и поверий»), можливо загибеллю двох братів Потебні під час польського повстання (1863 р.), можливо й тим і другим—властиво і з'явився першопричиною песимізму, що звів його в могилу.

Розділ IV присвячений «основним ідеям Потебні». Занявши більш $\frac{3}{4}$ роботи біографією вченого та характеристикою його особи, автор змушений скорочувати цю найбільш важливу й істотну частину книжки. Бо коли остання призначена для ознайомлення «публіки що читає» з Потебнею, то, думаємо, ознайомлення це повинно йти по лінії знайомства з ідеями, вченням, а не з особою Потебні. Тепер-же автору доводиться жалітись, «що наш виклад на жаль по змозі короткий, не дозволяє нам торкатись подробиць», що «в інтересах стислості, доведеться випустити навіть де-що істотне» (66). Зазначимо тут-же що до числа «де-чого випущеного» одійшло і надзвичайно важливе для Потебні вчення «про внутрішню форму». Що до популяризації вчення Потебні, викладом основних його ідей, то в автора було багато попередників (Д. Н. Овсяніко-Куликовський, А. В. Ветухов, В. І. Харцієв, Б. А. Лезін та інш.), а тому завдання Т. І. Райнова порівнююче було легке. Викласти «не мудрствуя лукаво» основні шляхи наукової роботи Потебні, коротко накреслити ґрунтовні моменти, утвореної ним психологічної поетики—ось те завдання що стояло перед ним. Замість цього Т. І. Райнов поглянув на Потебню в нових окулярах, очима філософа і безперечно побачив те, чого не бачили інші, чого не бачив певно і сам Потебня. Захоплений хідким означенням, штампом, етикеткою раз на завжди прикладеним до Потебні «великий мовознавець-філософ»,—автор спинився лише на останній його частині і розвинув її остільки докладно, як лише йому дозволили обставини та його фах (Т. І. Райнов—філософ). «Кожний вчений має свою філософію»,—зазначає він.—у одних вона безвідчитна, у інших більш видатних, завжди зустрічаємо спроби вияснити її для себе і для інших» (66).

Так, кожний вчений має, або певніше, повинен мати свою філософію, але навряд чи необхідно висувати її на перший план навіть в книзі про такого вченого, як Потебня. Потебня, перш за все лінгвіст, потім «теоретик словесности» і менш

¹⁾ За процес цієї роботи згадується і в книжці Т. І. Райнова.

всього філософ: врешті, останній епітет можна прикласти до нього постільки, поскільки ми взагалі згодні всяке теоризування по обивательському звати філософією. Але-ж, беручи загалом, даний розділ написаний краще за інші,—можливо тому, що найменш самостійно, що складаючи його автор міг користуватись роботами своїх попередників. Безперечно, і тут захоплення філософією, стремління бачити в ній причину всіх причин викликає у нього різноманітні, вільні філософські варіації на тему з Потебні, як, наприклад, таке: «Речення—мікрокосм думки. Яка будова речення, така і будова думки. Коли речення слабе дієслівним елементом, має багато субстанцій, тоді воно позбавлене належного зв'язку та єдності. Адже субстанції—самостійні сутності; неможливо їх сполучити в одно, не офіруючи їхньої самостійності. Через це і світ, що відбився колись в субстанційнім реченні був світом без зв'язку, мало об'єднаним. Не такий світ дієслівного речення. В ньому все об'єднане належністю до єдиного процесу, що виявляє в космічному масштабі безперечну гегемонію дієслова в реченні» (91). Важко зрозуміти, для чого було потрібно автору це перекладання думок на абстрактну (і незрозумілу для читача, на якого була розрахована книжка) мову філософських термінів, перекладання, що власне не вимагається по суті матеріалу. Адже цитований випис вартий заміні звичайного прохання дати шклянку води іншим, більш точним і означенням, але навряд чи більш зрозумілим дати 200 грам H_2O .

Нарешті ми дійшли до «закінчення». І тут знову (який вже раз!) невідступно і уперто висувається на перший план Потебня-філософ, цеб-то, як раз той бік його роботи, що як нам здається, не являється найбільш істотним, не займає пануючого становища. Знову автор зазначає, що «багатьма шляхами філософські погляди та наукові розвідки Потебні підходять до класичного періоду німецької ідеалістичної філософії», з якою «Потебня міг бути знайомий і безпосередньо, по творах корифеїв німецького ідеалізму, Фіхте, Шеллінга та Гегеля», але у всякому разі, «він був знайомий з де-якими з цих думок і по творах В. Гумбольта» (93). В такому разі з подібним (і навіть ще більшим) правом, можна було-б казати про вплив на Потебню творів Сковороди, з якими він, без сумніву, був знайомий, бо читав колись доклад про них в Харківському Історико-філологічному Товаристві. Але навряд чи потрібні навіть згадки за подібні впливи». Адже ясно, що на Потебню впливала не ідеалістична філософія безпосередньо, а ідеалістична наука, не Фіхте, Шеллінг та Гегель, а В. Гумбольт; Потебня міг і не читати названих філософів: в цьому провини за ним не буде ніякої, а закриття фіговими листками прогалин в своїх знаннях він не потребує. Вповні правий Т. І. Райнов, коли в іншому місці зазначає: Потебня дістав у спадщину проблеми, що хвилювали класичний німецький ідеалізм і, зокрема, В. Гумбольта, що до постановки філософського психологізму 40—50-х років (95). Незрозуміло лише, чому-ж, в такому разі він стільки уваги віддає не генезі ідей Потебні, а Гумбольта, пильнуючи ніби-то таким чином відшукати ключ до «розгадки» і розуміння Потебні.

Закінчим цим самим, з чого й почали. Для Потебні настав час підведення підсумків, час спокійного вивчення. Через це ми заздалегідь ладні віднести прихильно до всякої нової роботи, присвяченої Потебні і вимагаємо від неї лише одного—щоб вона дала нам дійсно справжній образ Потебні. Книжка Райнова цій вимозі не задовольняє: в ній Потебня являється філософом, що лише по непорозумінню працював над лінгвістикою, де й зробив між іншим кілька цікавих відкриттів: і філософія його надзвичайно своєрідна: спіраючись одним кінцем на Маркса (на якого Потебня схожий навіть зовнішнім виглядом), вона другим тривко лежала на трьох китах ідеалізму—Шеллінга, Фіхте, Гегеля, тоб-то була універсальною, ідеалістично-матеріалістичною школою. Потебня відсвічений начеб-то в кривому дзеркалі, а від цього його образ зробився в однаковій мірі незрозумілий і особам, що знають та вивчають Потебню, й особам, що підходять до нього вперше. Головна-ж причина цьому полягає зовсім не в тих незалежних обставинах, на які посилається сам Т. І. Райнов, зовсім не в відсутності біографічних та характеризуючих даних. Ми вище бачили, що ним лишились невикористані факти цікаві для міркувань про зріст популярності Потебні, можна-б ще зазначити, що він далеко не в повній мірі використав спогади про Потебню Ф. Г. Кашменського (в «Мирном труде»), М. Ф. Сумцова, статтів В. Смородинова, М. Г. Халанського, не кажучи вже за літературу останніх років. Через це саме, в книжці Райнова, майже зовсім не зачеплене питання про національні симпатії Потебні, що також має не абияке значіння для розуміння і в'ясування його особи. Але це вже окрема тема, що вимагає спеціальної розробки. Т. І. Райнов, що взявся за біографію та характеристику Потебні, лише зайвий раз підкреслив як негарно філософу братись за роботу лінгвіста. Адже давно вже сказано: «швець знай своє шевство, а у кравецьство не мішайсь». Ще кілька слів замість постскриптума. Нам можуть закинути, що,

розбираючи книжку про Потебню ми менш всього говорили за неї «по суті». Але ми вже зазначали вище, що принципів розділи книжки, по-перше, складають меншу її частину, по-друге, найменш самостійні. Де-які-ж спроби самостійних тлумачень Т. І. Райновим ідей Потебні були нами своєчасно відзначені.

Іер. Айзеншток.

В. Плетнев. «Правила т. Троцький». Речи о пролетарской культуре. Видання Всеросійського Пролеткульту. Москва—1924. 40 стор. Ціна 25 коп.

Дискусії про пролетарську культуру, про культуру переходної доби, за останній час набрали дуже великого розмаху в зв'язку з найновішими спробами постановки питання. З розвитком і поширенням теоретичної роботи «Лефівців», з новою орієнтацією «переродженого» Пролеткульту в Москві, який має Всесоюзний вплив і в своїх установах може бути названий тепер ніби «комуністичним крилом» Лефу, в оточенні інших, менш виразних в своїх установах, літературних, мистецьких і культурних угруповань, всі ці дискусії мають симптоматичне й у великій мірі знаменне значіння: поруч з меншими кузнями комуністичної думки — «Ц. І. Т.» і «Октябрь Мысли» справа культурного будівництва перевалює на нові, більш організовані, ближчі до комунізму шляхи, щоб наздогнати на ідеологічному фронті той рівень, якого ми досягли на фронті політико-економічному.

З виданням книги Л. Троцького — «Література й Революція», дискусія пішла ще глибше, дебатування формулюровок т. Троцького з приводу можливості «пролетарської» культури виявило багато не погодженостів щодо усталення прийомів біжучої роботи на 3-му фронті, і все це дебатування виявило широкий інтерес до цих проблем з боку молоді пролетарської громадськості.

В даній брошурі т. В. Плетнев запитує: Чи правий т. Троцький, наводячи твердження останнього на його численних за останній час виступах з приводу культурних проблем: на нараді в Агітпропі ЦК РКП в справі художньої літератури, на всеросійському з'їзді клубних робітників і інш.

В постановці питання т. Троцьким т. Плетнев наводить аж три різних формулювань, що одна одній перечить, і таким чином т. Плетнев нарахував аж три постановки питання. «Три точки погляду — це дуже багато, в усякому випадку досить для того, щоб заплутатися в постановці питання, не кажучи вже про його рішення».

В полеміці з т. Троцьким т. Плетнев в дуже зрозумілій формі наводить основні засади Центрального Пролеткульту в його підході до теоретичних питань пролетарської культури й методи та характер сучасної культурської практики. В брошурі читач знайде ясно сформульовану пролеткультівську постановку питання культури переходної доби, визначення класового характеру культури, погляд на сучасну роль в культурному будівництві «культуриництва» та «культурирегестства», означення ролі робітничого клубу, як кузні пролетарської культури й інш.

Основні закиди т. Троцького на Пролеткульт, — і в них він спірається на погляди т. Леніна на Пролеткульт, — полягають в тому, що «Пролеткульт — це Богданов», пролетарська культура — це богдановщина. Але останній період в розвитку Московського Пролеткульту, і з цим треба погодитися з т. Плетневим, виявляє таку велику й потрібну для робітничих мас практичну роботу, що «конкретні речі» мусять затулити собою всі колишні гріхи в історії Пролеткульту, зв'язані з відомими абстракціями А. Богданова, що викликали трівожні нарікання т. Леніна.

Наприкінці треба одмітити, що в нашій періодичній пресі дуже мало звертається уваги на проблеми культурного фронту з ухилом в площину інтересів, які домінують зараз в рухливій Москві. Треба побажати, щоб зачеплені хоч-би і в зреферованій брошурі питання набули й серед українського читача остільки-ж потрібної актуальності.

М. С.

М. Зеров. Леся Українка. Критично-біографічний нарис. Книгоспілка. Харків-Київ, 1924. [891.79.09 (Леся Українка)].

Цей нарис — це передрук й окреме видання статті, поміщеної в I томі гарного видання всіх досі відомих творів однієї з найкращих українських письменниць, що розраховані на VI томів і видавані Книгоспілкою. Обіймає він 64 сторінки 16⁰ та складається з таких частин: I. Вступ, стор. 5—6. II. Біографія, стор. 7—22. III. Розгляд ліричних творів, ст. 23—36. IV. Розгляд драматичних творів, ст. 37—50. V. Леся Укра-

їнка й український читач, або Лесина відірваність від громади та її індивідуалізм, стор. 60—64.

«Ціла низка контрастів набігає на очі»,—каже М. Зеров у вступі на підставі промови М. Грушевського, виголошеної на жалібних зборах Київськ. Наук. Т-ва в-осени 1913 р. Її вважає автор найсильнішим словом про творчість Лесі Українки, кладе його думку за підставу й починає приглядатися до цих контрастів, почавши від біографічних.

Леся народилась у сім'ї, що була в осередку всіх подій українського життя. Мати, Ол. Пчілка, виховала її по-українськи. Мріючи про дочку, як про видатну українську літератку, пильно стежить за її розвитком і в усьому їй помагає. Впливає теж, хоча не безпосередньо, дядько М. Драгоманів, впливає волинська природа та Київ. Вплив дядька, якому Леся зобов'язана багатьма поглядами, привів її від народницького радикалізму до першого соц.-дем. групування, зробив її співробітницею російського марксистського журналу «Жизнь» та дав змогу редакції «Дзвону» вважати її своїм однодумцем. Але все скоро потьмарилося упертою й жорстокою хворобою, що мучила Лесю все життя, аж поки не звела в домовину. Стор. 13. І дійсно, хронологічна канва її хвороби, тільки поодинокі хвилі життя в Києві в літературних гуртках, та в «Просвіті», чи то на відкритті пам'ятника Котляревського малюють нам Лесю, одного з найбільших мистців українського слова, як «оранжерійну рослину».

Але в такому хоробливому стані творить вона свої чудові твори, вона перевантажена образами, що не дають їй спокою. Є три періоди в цій творчості. Ранній цикл Лесиної творчості це слабенький відгомін Шевченкових балад. Другий період від 1893—1894 починається циклом «мелодій» і позначається Гайнівським впливом. У громадській ліриці в перші часи бачили ще старо-українську манеру досить сентиментальну. Почавши від «невільницьких пісень» вже маємо твердий і мужний тон, «збройне слово», але в особистій ліриці поезія Лесі Українки є зворушливо жіноча. Отже помиляються ті, що за Франком малюють собі її поезію однобічно та характеризують Лесю як «одинокого мужчину після Шевченка». Що-до формальної сторони її лірики, то Лесина техніка не така слаба, як думає де-хто, навпаки висока, коли розглядати її на тлі технічних здобутків тієї доби.

Але не лірика, а драматичні поеми вважаються за вінець її творчості. Драматична форма вироблялась у поетки від дитячих років і дійшла до артистичної викінченості. Почала Леся з монологу, перейшла до діалогу, потім до драматичної поеми й у кінці творчого шляху підійшла до сутої драми. Досконалий у неї діалог. Викінчений агон, стихомітія та гноми, прикмети, що їх маємо в грецькій драмі. Слаба зате дія, рух. Тільки «Лісова пісня» та «Камінний Господар» досягають найвищої точки. Теми й мотиви драматичної творчості навіяні враженням українського життя, породжені думками та настроями українського інтелігента, хоч не дуже легко знайти зв'язок між українським життям і не українськими персонажами цих поем. Поетка відтягала образи від їх українського ґрунту, переносила в інші місця та далекі епохи, надавала їм іншого часового й місцевого колориту. Так отже повставала «екзотичність» у її творчості, що де-які пояснювали її відірванням від українського життя, скупістю вражень із українського побуту (Ніковський, Донцов) «тугою за чимсь міцним, стильовим», «тугою, що утворила соняшні видіння соціалістичних утопій» і «своєрідною стидливістю поетки, що уникала називати речі їх іменем». Леся Українка не була вільна в виборі доби та місця для драми, мусила відкладати теми українські (про Бондарівну, Гордієнка), бо за кордоном не могла поповнити свої знання українського побуту й мусила прив'язуватися думкою до всесвітне-мандрівних сюжетів, до неукраїнських образів. Перед нею виступали образи вавилонян, християн, троянців і т. инш. Але, коли не треба було спеціальних студій, тоді вона зверталася до українських тем, як «Бояриня», «Лісова пісня». Але з «екзотизмом можна покінчити» ще двома увагами: 1) поминувши далеких від нас вавилонян і єгиптян, всі ці християни, греки, римляни, французи і т. д не такі далекі від нас що-до світогляду, мистецтва, суспільних ідеалів і громадських ідей, 2) всі вони мають сучасну психологію, а їхні краї, то «тільки більш-менш прозорі псевдоніми її рідного краю». Стор. 53. Справжнім «патосом» її творчості було розв'язування загально-людських проблем і вічних колізій, сферою її був світ ідей. Леся Українка підхоплювала всяке ідейне зворушення сучасності, перейняла науку європейського індивідуалізму від Байрона до Ніцше та й Ібсена, її схвилювала соціологічна та політично-економічна думка Маркса та доктрина європейського соціалізму. Ця злука індивідуалістичних настроїв Ніцше та Марксистська наука перетворились у ній органічно й дали своєрідний проріст.

Її життєва філософія—це якийсь антихристиянський дух і сливе язичеський культ природи. Отже український читач поставився до її творів із нерозумінням, запереченням і навіть осудом і одна з найбільших мистців слова осталася самотньою. По-друге, від неї літературна громада вимагала творчости, що відповідала-би потребам часу, коли це не було потребою її творчости, бо муза ніколи не хоче робити того, що мусить, а те, що їй забাগнетъся. Це ґрунт, що на ньому виступають у Лесі образи самотніх героїв, їх драматичний конфлікт та її особистий індивідуалізм. Вона як ватажок, що переріс оточення убоге, безсиле, нерозвинене естетично, непіднесене культурно, отже її зброя проти громадянства, проти якого йде на проу. Такий зміст цього нарису.

«Аристократизмом духа та віддаленням від плиткого та дріб'язкового українського життя, від української дійсности, що перешкоджала її творчим аспіраціям і вірлиному полетові поетичної думки», пояснював творчість Лесі Українки Євшан, цей жрець краси, що посадив «достойну паню на престолі» й передає їй поклони. Відірванням і незнанням української дійсности пояснював «екзотизм» Ніковський. Від філософії Ніцшого й Ібсенівського індивідуалізму виходив Донцов, що назвав її творчість поезію індивідуалізму. Усі ці моменти підкреслює й М. Зеров, коли пояснює Лесину творчість. Не дивно, що в нього не тільки не відкинені попередні думки, а ще й підкреслений і своєрідно пояснений індивідуалізм, не покінчено з екзотизмом у сюжеті, хоч так думає автор нарису, але ще й доповнено його екзотизмом ідеї та філософії. Бо чи це не екзотика—боротьба Лесі з християнством (чому тільки з християнством, чому тоді не зі старо-єврейською вірою, не з неволею вавилонською і т. д.). Але чи можна було инакше життєву філософію винайти, коли відривається Лесю Українку (не даром у неї це ім'я) від реального життя, кажутся їй жити тільки в світі ідей, десь у висотах, на самотніх верхів'ях передумати всю свою мудрість і т. д.

Звичайно ми стараємось і находимо вияснення, коли маємо перед собою явища, що здаються нам контрастами. Але що-ж говорити про працю, якої автор взяв контрасти за підставу, приглядається до них і все до них підтягає. Розуміється, що зле заложення мусить дати злі висновки.

І так, уже в біографії після коротких і неповних (може тому, що дуже короткий нарис) вказівок на те, як вироблювалася Леся Українка як український поет, що вже в дитинстві виступає зі своїми віршами не останньої вартости, маємо таку вище згадану думку автора. «Але як скоро все потьмарилося упертою й жорстокою хворобою, що мучила Лесю все життя, аж поки не звела в домовину». Стор. 13. Ця думка йому потрібна для того, щоб потім пояснити т. зв. екзотизм у Лесиній творчості та її буяння в світі ідей. Тому ми маємо від тепер тільки хронологічну канву її хвороби, її виїздів за кордон та її тепличне життя. Бо хто-ж така Леся на підставі цієї біографії? Це хвора людина, зовсім відірвана від українського життя, що тільки часом бере участь у праці в літературних гуртках, є на відкритті пам'ятника Котляревського в Полтаві та в 1906-7 р., «з захопленням працює в «Просвіті», не шкодуючи себе навіть для чорної роботи збирання книжок і впорядковування Просвітянської книгозбірні. Стор. 17. І після такого змалювання ми можемо сміло з автором запитати: «Як могли на ґрунті невідступно смертельної хвороби вкорінитися та зрости ці вселюдської ваги й захвату образи, відкритися «нові перспективи ідей», а «творчі задуми вступити в добрі всесвітні тем «і переможно з них вийти». Стор. 20. Не диво, що вся її творчість на підставі такої біографії буде викликати подив і нерозуміння. Хворобою можна пояснити собі дуже багато її творів ліричних, де-яких драматичних поем і прозаїчних. Коли не самою хворобою, то її наслідками, особливо частими виїздами в чужі краї, тугою за рідним краєм і громадянською працею викликані безперечно побіч ліричних творів і такі як «Три хвилини», «Бояриня» і др., країни з горами та морем дали їй силу вражіння і думок, багато гарних образів. Навіть на форму її поезії мали не раз вплив перебування за кордон. Згадаймо тільки де-які поезії, написані в Галичині в Буркуті, що мають коломийкову форму, бо її часто чула Леся в піснях у гуцулів. Та все-таки Зерову, як тільки дуже діткнувся світу ідей, прийшлося згадати про те, як «схвилювала Лесю глибока соціологічна та політична думка Маркса та доктрина європейського соціалізму». Тільки дивно, що він послідовно уявляє Драгоманова, отже «робітницю діла й слова» зводить ізнову до ролі інтелігента, що в невеличкому гурткові шости тільки студіює Маркса так само як студіює Ніцшого. Ібсена, Байрона, інтелігента, що захоплюється новими європейськими думками й потім у собі все перетворює та дає вислів цьому мистецтві. Тимчасом у праці М. Яворського «Револуція на Україні в її головніших етапах Держвидавукр. 1923, стор. 25, виразно

читаємо: «Частина молоді під приводом І. Стешенка й Л. Українки виступила була проти вкраїнських патріотів і в 1895 р. заснувала вкраїнську соц.-дем. групу. Оця українська організація в 1900 р. . . . . організується в РУП. . . . . В 1904 р. . . . . одночасно з виходом правих фракцій виділилася з РУП ліва течія під приводом Лесі Українки, Баска, Жавуна, Карася, Антоновича й Кирієнка. Вона зорганізувалася в «Україн. Соц. Дем. Спільку», що мала бути крайовою організацією вкраїнського сільського пролетаріату». (Підкреслює). Ця Спілька зразу ввійшла до складу РСДРП на правах автономної секції. І як вона працює, а по змозі й Леся в ній, можна бачити в М. Равіч-Черкаського: Історія комуністичної партії (б-ів) України, Харків 1923. Стор. 36–39. Тільки так можна пояснити собі той т. зв. індивідуалізм автора «На руїнах» чи других драм і той «контраст», як то «письменниця, що служення громаді готова перетворити на подвиг, на безнастанне горіння, повертала часто зброю проти громадянства». (Стор. 6). Це виходило з її чисто марксистського світогляду, її громадської праці як дійсної соціалістки, політичної діячки крайне лівого напрямку, правдивої революціонерки і т. д. Ось на якому друнті були в Лесі конфлікти з інтелігентною українською громадою, образи «самотних героїв», сильних індивідуальностей. Це не тільки літературна боротьба, як думає автор нарису, не тільки з громадою віку. Її Касандри, Одержимі, Тірци, Неофіти,—це крайне ліва українська партія, їхня боротьба—це боротьба Української Соц.-дем. Спільки з другими партіями, їхні конфлікти—це конфлікти «крайової організації з іншими так українськими, як і російськими партіями в питаннях соціальних, політичних і національних. Отже не тільки драми «Руфін і Прісцилла», «Адвокат Мартіам», «Оргія» «На полі крови», у яких «не так важко уважному читачеві відчутти цей пас між українським життям і неукраїнськими персонажами, не тільки вони навіяні вражіннями українського життя», стор. 49, але це українська дійсність у всіх її творах без виїмки в мистецьких образах. У драмі «У пущі», що є Лесиним мистецьким рішучим вираженням, виразно читаємо, як вона собі представляла мистецтво. В часи, коли всі довкруги цікавилися питанням, що таке мистецтво, коли це питання підняв і Франко Ів. саме в рецензії її творів, коли піднімалося питання про відношення життя до штуки, думка, що є в мистецтві вічним *immanent* і т. д., коли кругом шуміло «штука для штуки», «*Perfat mundus*» «*diatars*», на всі ці питання дала Леся відповідь у мистецькому маніфесті, ще в 1898 р., що його викінчила й видала значно пізніше. Там ми маємо виразно проведену думку, як на підставі життя, на живих зразках або на ілюзіях життя повстають мистецькі твори та як вони лишаються, а життя мінає (*perit mundus, fit ars*). Гарно змальовано в цій драмі, як то геніальний скульптор на живих зразках або на ілюзіях живого творив вічні твори, як йому проходила якась мрія, що є вічною, а коли почав творити тільки на підставі фантазії та розуму, звівся нінащо. І не кошовий Гордієнко своєю особою та й не Бондарівна була цікаві Лесі, як драматургові, не побут певне хотіла малювати Леся, але одну з уселюдських проблем і певне невідлучне питання волі якої-б то не було, чи то соціальної, політичної, чи національної, чи то особистої духовної чи фізичної. А щоб зрозуміти т. зв. екзотизм у поетки символістки, що «мала дар органічно мислити символами» (Евшан ЛНВ, 1913, кн. X. Стор. 55), то пригадаймо собі, як Річард розуміє притчу про Марту й Марію. Це для нього, як і для Лесі, тільки символи. Не забуваймо теж, що Леся не тільки поет, але й історик, що на всі явища дивиться з історичної точки, що лучить і відносить давнє до нового, до чого вона вже привикла з дитинства. І коли вона студіює історію, то, як історик-поет, вона бачить живих людей, вона чує їхню мову, вона бачить їхні рухи, їхні діла, перед нею жива природа з її красою, з її барвами, одним словом, вона все мертве воскрешує. Отже, коли приходимо до розбору творів Лесі Українки, то треба брати під увагу ось що. Леся Українка—цей талановитий і з великим хистом поет і письменник, з нахилами історика з марксистським світоглядом і крайне лівого напрямку політичний діяч. Від 13 року життя вона виступає зі своїми творами, на яких можна простежити як її приватне життя загинуло так як і приватне ім'я, як її біографія стає частиною української історії, як потім Леся стає членом нового світу, коли вона починає працювати для нового життя, коли вона працює ділом і словом для соціальної революції, коли вона висказує вселюдські ідеї й думки. Тоді починається й цей третій і найважливіший період її творчості, що про нього говорить Зеров і приходить до суперечностей. Гарно зате в праці підкреслені формальні вартості як у ліриці, так особливо технічні вартості драматичної поезії.

А. Музичка.

Валеріян Підмогильний. Військовий літун. Оповідання. Червоний Шлях. Харків. 1924.

«Немає нічого хибнішого, як ототожнювати ідею твору з думками автора.

На жаль, читач і критика слабують на цю недоречну хворобу».

Таке попередження робить автор перед одним із своїх оповідань, попередження не зайве, бо те, що, може, всюди стало аксіомою, ще не стало аксіомою для українського читача. Тенденція приписувати авторові думки і світогляд його героїв у нас досить поширена: ще не так давно на одному із публичних виступів (діло було в Києві) один із авторів мусив переконувати якогось критика, що психологія собаки, що введено в зачитаному творі, ні в яким разі не відповідає психології самого автора.

До яких же висновків ми прийшли-б, прикладаючи такий критичний масштаб до творів Достоевського?

Є, правда, винятки (Байрон). Але найбільша об'єктивність є, може, ознакою найбільшою талановитости.

«Військовий літун» — це тільки заголовок першого оповідання збірки, до якої увійшло 5 оповідань (Історія пані Івги, Проблема хліба, Собака, В епідемічному бараці).

Друге оповідання є до де-якої міри паралель до першого: коли порівнюєш жіночі типи старої тітки та пані Івги, то думаєш, що після того, як автор утворив один із них, асоціація по контрасту визвала в життя і другий.

Мов жива, стоїть перед читачем стара тітка, ціпко корінням вросла у минуле і вся горить жадобою помсти і ненавистю до нового. І коли автор каже, що вона «була така сама руїна, як місто», а місто було труп, то читач мимоволі доповнює: уламок старого, спорохнілого дерева, що його викинуто кудись на задвірки життя.

Пані Івга з другого оповідання, навпаки, настарости літ приймає нове життя, благословить його.

Але читач якось неїме віри тому, що така зміна могла статися з поміщицею, що її чоловіка вбито селянами. Автор не дає картини еволюції типу, цей психологічний здвиг у його цілком не мотивований. Смерть її тому не дуже вражає читача: він не вірить у реальність образу.

Що-до військового літуна Сергія Данченка, то він повторює героїв із попередніх оповідань автора: неодмінний Квазимодо з старою романтичною закваскою; він ще одною ногою тут, а другою там: сталь якої ще не досить загартовано, камінь, що не годиться для нової будови. Сам він, хоча і бореться за нове, не знає, оскільки живий в його дух минулого, якого він наче-б то переборов.

В оповіданнях «Собака» і «Проблема хліба» трактується тема «Голод». — Любов і голод — дві великі сили, що керують життям; перед їх всепереможною владою ніщо усі інші фактори.

Через усю книжку проходить цей лейтмотив.

Як на війні інстинктивна любов до життя перемагає і знищує штучно прищеплені почуття патріотизму і обов'язку, так і тут умовну мораль перемагає могутий інстинкт самоохорони: «Там на базарі, де моя подруга продає пиріжки, сварка, лайка, заздрість, брехня, а я виростаю з цього, як холодна хризантема на угноєній землі».

Життя цвіте, буяє, і яке йому діло до того, чим угноєно ґрунт, коли на ланах його повстають «самотні, пишно-холодні квітки».

Хіба цього не досить, щоби виправдити все, усі засоби, що спричиняються до росту цього життя?

По джек-лондоновськи з гамсуновським ліризмом тут трактується біологічний мотив.

Навіть над свіжими могилами (Данченко) цвіте життя, байдуже до мертвих, юне, жорстоке, але прекрасне у своїй жорстокості.

Воно, байдуже, цвіте і там, де поруч епідемічний барак, де конають у невимовних муках роковані на смерть. І коли автор дає картину бараку, ми охоче віримо, що він сам спостерігав життя у насиченій випарами йода й хлороформа душній і спертій атмосфері бараку, прислухаючись до криків і стогіну хворих.

Навіть образ самотньої «дочки лихтарщика» (між інших, дуже типовий), про яку тільки двічі мимохідь згадується, влучно передано двома-трьома штрихами. Книжка читається з інтересом.

Дар правдивого спостереження життя, уміння заражати читача настроями тримати його увагу напруженою на протязі всього оповідання становлять неодмінну властивість творчости Валеріяна Підмогильного.

О. Бургардт.

Микола Тарновський. Шляхом життя. Поезії. Видавництво «Культура» Нью-Йорк. 1921 р.

В книжці дійсно показано шлях поступового розвитку поета, його роботу з 1916 року. І хто знає поезію М. Тарновського зараз, того Тарновського, що досить уміло користується верлібром, чутливо схоплює ритм великого міста, дає стислі малюнки, чіткі порівняння, використовує у віршах нову версифікаційну техніку—тому може й дивно читати цю книжку. Бо тут є частина віршів, написана під безпосереднім впливом Шевченка, навіть наслідуванням йому, особливо це в роки 1916 і початку 17 р. Наприклад, вірш «На розпутті»—автор сам позначає «під вражінням творів Шевченка». І починається вірш так:

Думи мої, скорби мої
Тяжко мені з вами
На чужині мандрувати,
Чужими шляхами! (ст. 11).

Не тільки цей вірш—під Шевченка написано не мало, ось такі рядки:

І згине лож... А повстане
Світ єдності й згоди,
Бо разом до праці встануть
Вольні всі народи. («Встане правда», ст. 10).

Так само багато віршів є під впливом І Франка написаних—їх навіть і перелічувати не будемо. Бо такі впливи переживає кожен поет на початку своєї роботи—у кожного буває і невдала рима й слабкий ритм і невтримання розміру.

Та це, зрештою, гріх і невеликий для тогочасного Тарновського. Тому про це говорити й не будемо більше, а інтересніш одмітити такі факти у стремліннях автора, як його поклик до боротьби, до повстання й переважно робітничі мотиви в його поезії. Треба не забувати, що в 1916 році у нас, на нашій Україні—Микола Вороний писав модерністично-декадентські віршики, під російських та французьких символістів: скіглив на руїнах Олесь і «дзенькав-бренькав» Т. Чупринка—цей тодішній «парнас», якраз не вплинув зовсім на Тарновського. З першого-ж віршу книги «Шляхом життя», чувається оцей бунтарський настрій. Ось, після трохи сентиментального заспіву, перший вірш у цій книжці «Вставай», де на всі строфи—рефреном—

«Вставай, робітнику, вставай!»

Майже всі вірші цього часу (за невеликим виключенням лірики) це прагнення боротьби, заклик до визволення робітничої класи. І назви віршів навіть говорять сами за себе: «Вставай», «Встане правда», «За поривом духа», «Робочому народові», «Поклики», «В день Першого мая», «Протест» і багато інших.

Через те говорити про пролетарську ідеологію поета—є наївність, в цьому відношенні він витриманий від початку своєї роботи до його останніх віршів зараз. Навіть з відношенням до України, так-би мовити, до «національного питання», у нього ще в 16 році було висловлено у вірші «Бажання»:

Я люблю свій нарід і край,
Люблю простору Україну;
Але не кажу я «Нехай
Народи другії загинуть»...
Противно,—хочу я, щоби
Для всіх права були однакі:
Чи Турок, Німець, чи Москаль... (ст. 26).

М. Тарновський своєю творчістю реагував на світову війну віршами протесту, а особливо на нашу революцію. Тут помітно значне підвищення настрою віршів, конкретніші заклики, яскравіші мотиви, і увесь час автор дивиться на Червону Україну.

У другому розділі книги є досить багато лірики особистої, часто теж з запозиченнями, або переспівами садків та іншої бутафорії. Але є чулі, прості і приємні віршики, хоча трапляються такі ляпсузи:

«Під зеленою вербою
Стояв парубок-козак
І дівчина чорнобрива,
В неї личко, як буряк «Під зеленою вербою» (ст. 191).

Навіщо «личко» та ще «як буряк!..» Це вже буде не «личко» і не у такому вірші живити!..

Безумовно, що вірші першого розділу книжки інколи, навіть часто, бувають, з великими прозаїзмами—так-би мовити, «публіцистичні», трохи немає тієї майстерності—хоча є внутрішня, щира, емоціональна сила. Але все-ж можна було ще більше перефільтрувати їх і видати краще меншу книжку та з добірнішим віршованим матеріалом. Взагалі-ж цією книжкою, читача нашого здивувати—не здивуєш, особливо зараз, коли наша поезія часів пролетарської революції досягнула такої височини розвитку. І М. Тарновський, цим збірником «перешагнув через себе»,—як каже Маяковський—зараз Тарновський не той.—«Шляхом життя»—це вступ до сучасної творчості цього поета, це перший щабель його творчого розвитку. Ось єдине, чим можна здивувати нашого читача це—прекрасно виданою цією книжкою, на чудесному папері і у кардонній обкладинці з золотими літерами. Книжку видано дуже добре.

Ол. Копиленко.

Дем'ян Бідний. Колись і тепер. Переклав Микола Терещенко. В-во «Шлях Освіти». Харків—1924.

Досі ми ще не мали хоч більш-менш задовольняючих та впорядкованих перекладів славнозвісного російського поета.

Спроба, що дає нам В-во «Шлях Освіти» не тільки що має свої власні позитивні риси, а й до певної міри затуляє цю прогалину.

Треба рахуватися з фактом вдалого, хоч не широкого, вибору тем, а також спеціального упорядкування матеріалу, аби книжка відповідала потребам і вимогам українського селянського читача головним чином.

Найінтереснішою, однак, частиною книжки є віршові шаржі та байки на анти-релігійні теми. Вони надають книзі найбільше шансів на читача «низької кваліфікації».

Селянин завжди з більшою увагою і задоволенням прочитає байку і ближче до серця сприйме її глибокий агітаційний зміст, ніж скажемо «Пісню праці» з її реалістично-утопічним змістом і простою метою не переконати, а піднести дух, захопити.

Ленін в свій час говорив, що «ми мусимо довести їм (селянам), а не то вони пошлють нас до чортів». І це—непомилкова істина.

На жаль в тісенькій книжечці мало дісталось місця цій, безперечно, цікавій частині роботи Бідного.

Що-ж до технічного виконання перекладів, то тут справа стоїть бездоганно.

Добрий майстер перекладів тов. Микола Терещенко, й на цей раз гарно справився зі своїм ділом, хоч і припустив, правда, де-які дрібні похибки, на яких не варто зупинятися.

Загалом, варто сказати, що книжка свого читача знайде, і треба вітати почин в-ва «Шлях Освіти» в надії на те, що згодом воно дасть більше.

М. Щ—к.

Жюль-Верн. Витівка доктора Окса. «Книгоспілка». Бібліотека шкільної молоді: Київ, 1924 стор. 94, мал. 10, накл. 4.000, ціна—50 коп.

Зміст книжки—одна з цікавих хемічних фантазій славетного письменника Ж. Верна.

Мешканці міста Кікадона у Фландрії вже кілька століть живуть без жадних змін, надзвичайно флегматичні, спокійні, помірковані. У них немає ні сварок, ніяких швидких, вже не кажучи раптових постанов, вчинків. В це місто приїжджає доктор Окс, значинає будувати завод, щоб влаштувати освітлення міста новою системою оксигідричним газом. Скрізь проводять труби, і нове освітлення скоро почне освітлювати вулиці тихого міста. Але в місті помічаються дивовижні явища. Зпершу лаються між собою два адвокати, що були зайшли в гості до доктора Окса. Далі ледве до бійки не доходить між доктором і 2-ма найповажнішими громадянами, бурмістром та родником. Так само порушуються всякі традиції в театрі, коли актори раптом виконали за 18 хв. те, що раніш провадили в 3-4 вечори, вальс в танцях переходить у якийсь вихір і т. інш. Скрізь, де тільки проведено труби із заводу—з людьми трапляється величезна зміна—їхні обличчя червоніють, рухи стають жвавіші, з'являється охота багато говорити, суперечити, нервовість, починаються сварки.

Під впливом газу д-ра Окса місто цілковито змінюється. Громадяне пригадують якусь давню-предавню образу від сусіднього міста і вирішають іти війною, щоб помститися. Вплив газу почувають тварини, рослини, комахи. Все швидко виростає оддвітає, змінює свою вдачу і звички.

Справа має закінчитися війною, військо вже було в дорозі, коли раптом стався вибух. Від необережності завод Окса полетів в повітря, а з ними разом чез вплив газу, і життя стало йти старим темпом, бо газ доктора—був чистий кисень, що ним було наповнено будинки, театр, вулиці міста Кікадон. Вся витівка вченого Окса полягала в тому, щоб наситити повітря киснем і тим самим досягти великої зміни в організмі.

З цього боку, фабула, книжка цікава, але ні перекладач, ні видавництво не захотіли підійти до неї яко до дитячої, серія-ж бо «шкільної молоді». Вся книга повна чужих слів, виразів, що, як це нам удалося перевірити на практиці, цілком не зрозумілі дитині й юнаку, страшенно ускладняють читання, лишають почуття незадоволення книжкою. Бо дійсно—трудно вчинити більшого ляпуса, як, скажемо, не пояснити хоч таких слів: монографія, трин (?), автентичний, «*pe quid nimis*», індеферентний, октава, ратуша, редингот, кулеврина, експериментатор, ексцентрик, доктрина, «*in anima wili*», модерний, вівісекція, «*passibus aequis*», інтонація, ренесанс, менует, салтарела, сфероїд і т. инш., яких на кожній сторінці є по 5—10. Також і імена, на зразок Гарпократ, Бриге, Шельда, Гомер, Фландрія, Дорминник, Гугеноти і т. и.

В книжці перемішано міри метричні й старі, фути, кілометри, навдивовижу дивний правопис (люде, кікондоняне), старі архаїчні форми родов, відмінку (питаннів слабуваннів), не українські вирази, не чисті звороти і т. инш.

Здався-б, що врешті таки час уже дитячу, юнацьку (для села!) книжку випустити в світ в такому вигляді, як цього вимагає справа. За цим треба уважніше слідкувати і такому органу, як Науково-Педагогічному Комітету НКосвіти, що дає дозвіл на друк літератури дитячої. Вже давно час набути досвіду і примусити авторів, перекладачів та видавництва працювати відповідно до вимог нової педагогіки, а не халтурити.

Мих. Марусик.

Горбенко. П. Революційний ляльковий театр. Київ. «Книгоспілка». 1924 р., стор. 40, мал. 9. Наклад 3000. Ціна 40 коп.

Питання лялькового театру не один раз порушувалося в газетах, журналах. І раній цій справі досить уваги відводили етнографи, словесники, знаєці театральної справи. Питання дійсно дуже цікаве, заслуговує серйозної уваги. В добу початку драматичного мистецтва, вертеп, прообраз ляльковського театру користувався великою славою. Ще років з 20 тому по селах часто можна було зустрінути «петрушку» з дієвими особами: циган, єврей, салдат, селянин і т. и.

Спроби Межигірського Х. Керам. Технікума цікаві і дають конкретні наслідки. Автор книжки—активний робітник цього технікума розповідає головним чином про ці спроби.

Побіжно—він торкається історії лялькового театру, перелічує головні типи його, у час і в Західній Європі, навіть у Греції та в Римі (театр фантошей, «Петрушка», театр тіней, вертеп).

Звичайно, найцікавіша частина книжки та, де автор розповідає як було зорганізовано цей театр в Межигірському технікумі, демонстрації на Волині, Полтавщині, Києві, успіх, що мали вистави в комсомольських та робітничих клубах і районах.

Автор докладно описує, як робити для цього театру ляльки, як ними орудувати, провадити саму виставу, який найдоцільніший репертуар. В кінці подає текст п'єси «Свято в раю»—цікавої й жвавої антирелігійної агітки.

Тов. Горбенко порушує нову справу—використання лялькового театру в школі—з цього боку питання заслуговує серйозної уваги вчителів та його керівників—інспекторів наросвіти. Цілком погоджуючись з думками автора—ми звертаємо увагу керівників дитячих драмгуртків, педагогів на поширення лялькового театру, що має підстави завоювати собі почесне місце в трудовій школі. Ті численні практичні вказівки автора, докладні малюнки й схеми—роблять книжку цінним порадиником в цій справі і значно допомагають вчителеві, коли він цією справою зацікавився-б у серйоз.

Мих. Биковець.

М. Гладкий. Практический курс украинского языка. Пособие для русских школ на Украине и для самостоятельного изучения живой украинской речи. 2-ое издание Научно-Педагогическим Комитетом Главсоцвоса допущено к употреблению в Детучреждениях Социального Воспитания. Гос. Изд. Укр. 1924. Киев. in 8°, стор. 152+III.

Трохи виправлена, трохи поширена проти першого видання (1918 р.), книжка ця в цілому зберігає всі свої характерні прикмети дилетантсько-аматорської праці. Досадно бачити книжку з таким заголовком видання 1924 р. і з такою масою недоймиток і огріхів. Адже тепер, коли й школа й державні установи вже твердо стають на ґрунт української мови, від книжки такого роду, як «Практический курс украинского языка», тоб-то з чисто нормативним завданням, перед усім іншим і понад усім іншим треба вимагати мовної суцільності, літературної єдності, тоб-то того, щоб та книжка вчила єдиної літературної мови, як державно-національного організаційного чинника, звичайно, оскільки це можливо в даний момент. В наші часи особливо буйного і широко-колективного творення української всенародної мови (часописи, школа, установи, наука...) подібні підручники повинні вести перед у цім організаційнім процесі, принаймні що-до встановлення загальних ознак мови, як правопис, фонетика, морфологія, то-що.

Розуміється, без де-якої суб'єктивності авторів підручників не обійтися і в цьому, але-ж суцільність, послідовність граматичної науки даної книжки—мінімальна вимога до неї, а вже «етнографізм», плекання хуторянського сепаратизму («у нас так не кажуть», «а я так не чув»...)—просто дивовижний анахронізм в підручникові наших часів.

І от, на жаль, «Курс» М. Гладкого, як був у 1-му вид., так лишився і в другому «Курсом» неорганізованої, часто неусвідомленої самим автором, української мови. Про повне усвідомлення й усталення норм літературної мови, в усіх подробицях, розуміється, не доводиться говорити, мова йде лише про цілком можливе й обов'язкове для підручника української мови.

Так, у перших рядках своєї праці автор пише: «и произносится твердо, однако, несколько мягче, чем русское *ы*, на Левобережьи (курсив мій О. С.)—почти как звук средний между *ы* и *и*. В произношении мы будем его выражать через *ы*» (ст. 5). Питання: а як же треба його вимовляти? «Когда же звук *и* стоит на месте старинного *о*, то произносится в большинстве украинских говоров (курсив мій О. С.) с некоторым отвердением предыдущей согласной» (стор. 6).

«На правом берегу Днепра (курсив мій О. С.) очень употребительна уменьшительная форма определительного местоимения *увесь* (весь)—*усенький*...» (стор. 42).

«Не будет однако ошибкой, особенно для восточного украинского говора (курсив мій О. С.) употребить и форму, сходную с родительным падежом, напр.: «Станьте... коней своїх попасіте» (ст. 81). На 5 ст., «з'їли» на 79 «їзів».

На 7 ст. «тім'я, ім'я», на 26 «імня, вимня, сімня, тімня».

На 9 ст. «ухо, удка», «узкий (sic), улица», а далі на тій же стор. вже «вуха вудка, вузький, вулиця»...

На 10 ст. «оцей» і «отцей».

На 12 ст. встановлюється правило, чому треба вживати «кінець, кілок, місток»..., на 20-й правило на «конець, гонець, хutoreць»..., на 30-й знов «кінець».

На 12 ст. «беріг», на 13-ій і 85-ій «берег» (на 12 ст. це слово пошло в «исключение», а на 13-ій у «правило», а в «исключении» тут уже інші слова).

В «упражнениях» на 32 ст. родовий відмінок від «косар», «секретар», «плугатир», «ганчар», «книгар» може бути «косара», «секретара», «плугатира»..., бо це буде за правилом, установленим на 21 ст.

Взагалі суперечностей, непослідовності й легковажних «правил» у книжці М. Гладкого дуже багато. На 22, напр., стор. наводяться зразки кличної форми речів. чолов. роду і між ними «сину, діду, слухачу», а в наступному рядкові подається «правило»: «На *е* имеют слова на твердую согласную, на *о* (кроме *-ко*) и на *ець*... Прочие имеют звательный падеж на *у*, (*ю*)». На тій же сторінці знов «правило» про місцевий відмінок: «На *-у*, *-ю* имеют имена на... *-вк*, *-ск*... на шовку, в воску»—отже, правило встановлюється на підставі одного прикладу, бо автор не встановлював би його, коли-б пригадав ще інші слова «вовк, тиск, вереск, писк»... Закінчення *ів* в родов. відм. множини, між іншим, мають «имена двусложные с ударением во множественном числе на конце, напр.: баби—бабів, хати—хатів, такеж сарна—сарнів...», мушля—мушлів» (ст. 27). Навіть для прикладів правило не годиться, не кажучи вже за те, що воно дає підставу вживати таких невірних форм, як «книжків» (книжки), «бочків» (бочки), «ложків» (ложки) і т. п. Намагаючись часто бути точним там, де й не можна таким бути, автор одночасно пропускає важні й сталі «граматичні» категорії, як, напр., чергування *е*—*і* в дієсловах, цілі розряди наголосів. Невміле використання матеріалів з різних лінгвістичних, поверхово прочитаних книг, утрудняє книжку зайвою «науковістю».

Вичитав, напр., автор, що *ѣ* можна означувати тверді зубні перед *і* (К. Михальчук і Є. Тимченко—«Програма до збирання діалектичних одмін україн. мови») і оперує вже цим, як наче відомим читачам його книжки: «і... произносится... с некоторым отвердением предыдущей согласной, т.е. как бы *дѣі, тѣі...*» (ст. 6). А на 10 ст. *ѣ* уже виступає в зовсім іншій функції (короткого у), що вживається в історично-лінгвістичних працях—також без ніякого пояснення в автора «Практического курса», а до того ще в кустарній «етимології» «Ір п і н ь (первоначально: р о п а=влага, р о п і н ь, р ь п і н ь, р п і н ь)». От і ще зразки «науковости» праці М. Гладкого: «В украинском языке сохранились остатки некогда существовавшего члена, подобно немецкому..., французскому и итальянскому..., греческому... Член этот отождествляется (курс. мій О. С.) с указательным местоимением...» (ст. 17). «В украинском языке сложные предложения построены по тем же законам, как и в русском и в других европейских языках» (ст. 84). «Законами» автор зловживає до неможливості. Так, у «благозвучие» (перший «закон фонетики») автор заводить аж 14 звукових явищ, ілюструючи те «благозвучие» такими прикладами, як «навука», «гіндак», «гіскра», «Гумань» (наука, индик, искра, Умань), «юлиция», а пояснюється це таким способом: «Избегая грубо звучащего (курс. мій О. С.) начального гласного, укр. язык закрывает его приставкою звуков: *в, і, й*» (ст. 9—10). «Законом благозвучия» пояснюється й *о* в «Одарка, оселедець», ним же самим і відпадання в «гірок» (огірок), «Лесь» (Олесь). Сюди йде й чергування *же-ж, би-б* (ст. 10). Словом «русский язык» після всіх цих «законів» повинний відштовхнути читача своєю дикою «неблагозвучностью».

Єсть ухилення й від академічного правопису, як от «психологія» (6 ст.), «свіцький, салдацький» (зам. «світський...» ст. 11, 38), «сфотографувати» (зам. «зфотографувати», ст. 76), «счуется» (ст. 147).

Додані в цьому 2-му вид. «Упражнения» (в 1-му їх немає) не менше вражають своєю антипедагогічністю, ніж теоретична частина своєю «науковістю». На 16, напр., стор. (тоб-то в початку книги, до Морфології) є завдання: «Переведите на украинский язык: Украинская азбука имеет больше 30 букв. От Киева до Харькова много верст і т. д, а вже аж на 90-ій (в самому кінці «Граматики»): «Перевести на русский язык: «Будо в батька три сини...» Є й таке допотопне завдання, як пропозиція виправити невірні надруковані вкраїн. фрази (ст. 15).

Дуже рідко трапляються сторінки без курйозів, недоречностей, огріхів, помилок. Наведено тут лише незначну частину їх.

В другій частині («Фразеологія») подається фразеологічний матеріал, головним чином із етнографічних джерел узятих. Матеріал цікавий, хоч і випадковий, але тільки чи місце йому в «Практич. курсе»? Та й уложено дуже не практично. Чому, напр., «звідусіль—со всех сторон», «безперечно—беспспорно», «то-що—и так далее» (ст. 149) в розділі «Выражение вежливости, разговорные обороты, сравнения»? Хіба не такі самі «разговорные обороты» і «до не́хочу—до пресыщения» (в розділі «Пища, аппетит»), «запарювати чай» (у розділі «Работа, дело, заработок»? і т. п.? Словесного баракла й тут чимало, отих «душити копійчину—беречь деньги, скупиться», «брати на зелений овес—брать в долг, в счет сомнительных будущих благ» (140 ст.), «чортів тиск—очень много, пропасть» (ст. 141), «іншої заспівати—переменить фронт» (133) і т. и. Не тут йому місце.

Для 1918 р. книжка М. Гладкого була корисна, і поскільки мались на руках і в продажі, могла з обережністю використовуватись і пізніш, але перевидавати її з такими незначними поправками і такими значними хибами та ще й із маркою Головоцвухи НКО, та що й із курйозним «допущением к употреблению в Детучрезденях»—не слід було.

О. Снявський.

Листи до редакції.

Ш. Т. Редакторе!

Дозвольте через Ваш журнал подати до відому музичних організацій і музичних діячів Декларацію Музичного Товариства ім. Леонтовича:

Три роки існування Музичного Товариства ім. Леонтовича дають змогу виявити всі хиби в його роботі.

Головніші з них: 1) Несистематичність і розкиданість в роботі, що розпорошувала невеликі активні сили Товариства й відтягала їх од виконання важливих і життєво-необхідних завдань.

2) Товариство не змогло зкеруватися на живі, музично-творчі сили, а базувалося здебільшого на музично неактивному елементі, що залишився в Т-ві з часів Комітету по вшануванню пам'яті Леонтовича.

3) Завдяки домішанню індивідуальних моментів у керівництво роботою Т-ва, воно, часом, губило обличчя громадської організації.

Усі ці хиби виникали в наслідок браку виразної цілевої установки й відсутності викристалізованої ідеологічної лінії в роботі Т-ва.

Ініціативна група з членів Т-ва поставила перед собою завдання усунути ці хиби. Вироблена нею декларація, що її прийнято Загальними Зборами Т-ва 19 вересня ц. р., лягла в основу роботи Президії нового складу.

ДЕКЛАРАЦІЯ МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ЛЕОНТОВИЧА.

1) Музичне Товариство ім. Леонтовича висуває гасло: «Жовтень у музику», розуміючи під цим:

а) організацію всіх активно-революційних музичних сил України,

б) пробудження, виховання й організацію музично-творчих сил робітництва та селянства,

в) створення нових музичних цінностей і широке використання їх та найкращих зразків музики всесвітньої для потреб робітництва, селянства й Жовтневої Революції,

г) боротьбу з міщанством, церковщиною, просвітянством, халтурою і неосвіченістю в музиці.

2) Скеровує свою роботу в бік організаційний, науково-творчий та видавничий.

3) Утворює нову громадську базу для роботи Т-ва, об'єднавши в собі весь активний музично-революційний елемент і виключивши зі складу Т-ва членів музично-неактивних або ідеологічно чужих Т-ву.

4) Встановлює зв'язок з Компартією через її представника в Президії.

Президія Музичного Товариства ім. Леонтовича.

Голова *М. Вериківський.*

Заст. Голови *П. Козицький.*

Секретар *М. Грінченко.*

М. Качеровський.

Члени:

М. Радзівеський.

Книжки, надіслані до редакції.

П. Тичина. Вітер з України. Поезії. Видавництво „Червоний Шлях“, Харків, 1924, 80, ціна 1 крб. Обкладинка і титулка роботи худ. Н. Кірнарського.

П. Тичина. Живем Комуною. Поема. Вид-во „Червоний Шлях“, Харків, 1924, 80, ціна 15 коп.

Леся Українка. Твори т. І. Лірика з критично-біографічним нарисом М. Зєрова, стор. 404, том. II. Поеми й переклади стор. 390, Книгоспілка, Київ, 1924 р., 160.

М. Ірчан. Дванадцять. Драма в 5-ох діях з життя повстанчої ватаги в Східній Галичині в місяці жовтні-листопаді 1922 року. Ціна 50 центів. Накладом „Укр. Робітничих Вістей“ Вінніпег, Ман., Канада 1923 р., 160, стор. 112.

М. Ірчан. Безробітні. Драма в 3-ох діях. Ціна 50 цент. Вид-во „Пролеткульт“ Вінніпег, Ман., Канада. 1923. 80, стор. 70.

М. Ірчан. Трагедія першого травня. Оповідання. Накладом „Укр. Робітничих Вістей“. Вінніпег, Ман., Канада, 1923 р., 80.

М. Ірчан. Дванадцять. Драма в 5-ох діях з життя повстанчої ватаги в Східній Галичині в місяці жовтні-листопаді 1922 р. Ціна 50 цент.

Накладом „Укр. Робітничих Вістей“ Binniner Map., Канада. 1923 р. 80, стор. 112.

М. Ірчан. Фільма революції. Оповідання. Накладом „Укр. Робітничих Вістей“. Вінніпег, Ман., Канада, 1923 р., 80.

П. Горбенко. Революційний ляльковий театр. Книгоспілка, 1924, 80, стор. 40.

Селянка України. Ч. I (серпень) 1924 рок. Журнал Центрального відділу Робітниць і Селянок Комуністичної Партії (б) України Харків, in quarto.

Гімни св. Терезі. Для голосу й ф.п. М. Вериківський М., Семенко. Музичне т-во ім. Леонтовича, Київ, 1924, in quarto, стор. 8. Ціна 75 коп.

Червоний Заспів. Збірник Українських Революційних пісень. Склало Музичне т-во ім. Леонтовича. Випуск I. М. Леонтович—Льодолом. В. Верховинець. Ой зацвіла папороть. Він угадав. Більше надії, брати. Великодний дощ. То не вітер. П. Козицький Риємо, риємо. На зелений килим і Л. Ревуцький. Гукайте їх. Держвидав України. Київ. 1925 р., in quarto, стор. 32. Трьома мовами (українською, російською, німецькою). Ціна 3 карб.

ДО УВАГИ ЧИТАЧІВ

В статті С. Певзнера: «Стан торгівлі і торгового апарату на Україні в 1922—23 р.», видрукованій в к.б. «Ч. Шл.», на прохання автора потрібно зробити такі виправки:

У табл. 1 замість	117.417	повинно	бути	111.414
» 3 »	111.417	»	»	111.414
» 3 у Катеринославській губ.				
замість	11.611	»		11.654
» 4 »	111.417	»		111.414
» 4 »	908	»		1241
» 4 »	46,2	»		46,5
» 4 »	28,4	»		28,5
» 4 »	1,5	»		1,1

На стор. 130, в 14 рядковій низу, замість 42,6% повинно бути 46,5%, замість 28,4%, п. б.—28,5% і в 13 рядковій низу, замість 908—1241, і замість 1,5%—1,1%.

Редакція.

ВИДАВНИЦТВО

„ЧЕРВОНІЙ ШЛЯХ“

ВІДДІЛ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЬ.

ПРАВЛІННЯ—м. Харків, пл. Р. Люксембург, № 23.

Ф І Л І І: КИІВ, вул. Леніна, № 8;

ОДЕСА, вул. Ласалія, № 20;

МОСКВА, Тверська, вул. Огарьова, № 14;

КАТЕРИНОСЛАВ, просп. К. Маркса, № 117.

Відділ Періодичних Видань Видавництва «Червоний Шлях»
приймає передплату й поширює на Радянській Україні
такі періодичні видання, що виходять
на терені Америки, Канади й
Західньої України:

„**УКРАЇНСЬКІ ЩОДЕННІ ВІСТІ**“ виходять у Нью-Йорку.

Єдиний в Америці щоденний часопис, присвячений інтересам і
потребам української працюючої еміграції в Америці. Передплата
на рік 14 карб.

„**П Е Р Е Ц Ь**“ виходить у Нью-Йорку.

Сатирично-гумористичний двохтижневик, що виходить замість
популярного гумористичного двохтижневика «МОЛОТ». Перед-
плата на рік 4 карб.

„**УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ**“ виходять у Вініпегу.

Єдиний український робітничий часопис у Канаді. Виходить
три рази на тиждень. Передплата на рік 8 карб.

„**РОБІТНИЦЯ**“ виходить у Вініпегу.

Місячний журнал, присвячений інтересам жінок-робітниць,
містить цікаві статті про жіночий рух, популярно-наукові статті
й ілюстрації. Передплата на рік 3 карб.

„**НАША ПРАВДА**“ виходить у Львові.

Орган Комуністичної Партії Західньої України. Виходить
щомісяця розміром 5 аркушів. Передплата на рік 6 карб,
на півроку—3 карб., на 3 міс.—1 карб. 50 к., окреме число—
50 коп.

Передплату слати на адресу Відділу Періодичних Видань
почтовими переказами.

Передплату можна здавати й агентам Відділу
після пред'явлення ними відповідних посвідчень.

ВИДАВНИЦТВО

Українських Щоденних Вістей

„Ukrainian Daily News“—17 East 3 rd St., New—York N. V.

Видає: Найбільший щоденний Український часопис в Америці

„УКРАЇНСЬКІ ЩОДЕННІ ВІСТІ“

Виходять щодня з окремим Літературно-Науковим додатком в неділю.

„УЩВ“ є присвячені інтересам працюючого народу.

„УЩВ“ подають огляд життя і подій української еміграції в Америці, та про класову боротьбу з цілого світу.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

на рік 20 кр. золотом, на 6 міс. 10 крб., на 3 місяці—5 крб.

Саме неділішне видання: на рік 5 крб., на 6 місяців— 2 крб.

„ПЕРЕЦЬ“

Сатирично гумористичний двохтижневик, виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Перчить і пече всіх ворогів працюючого люду.

Виявляє і висміює людську глупоту і панську злобу.

Лізе в вічі всім клятим поганцям і ошуканцям.

„ПЕРЦЯ“ дістанете за: 4 крб. на рік—за 2 крб. на півроку.

**ПРИ ВИДАВНИЦТВІ Є ВІДЧІНЕНА НАЙБІЛЬША
В АМЕРИЦІ УКРАЇНСЬКА РОБІТНИЧА**

„КНИГАРНЯ“

МАЄ НА СКЛАДІ: НАУКОВІ КНИГИ, КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО,
ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ Й ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ.

Також книжки, журнали й часописи з Радянської України.

Оказові числа часописів і каталоги
всилаємо безплатно на замовлення.

На Радянській Україні передплату приймає Відділ Періодичних виданнів
Видавництва «ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ»,—м. Харків, пл. Р. Люксембург, № 23.

**Кооперативне
Видавництво**

„РУХ“

Харків, вул. І-го травня, ч. 10.

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

Харківської науково-дослідчої Катедри історії України за редакцією акад.
Д. Багалія, проф. О. Ветухова, М. Плевака, С. Таранушенка, М. Яворського.

Ч. I, Харків, 1924 р., ціна 1 карб. 10 коп., 160 стор.

З М І С Т

Акад. Д. Багалій. Передмова.
Проф. О. Ветухов. Акад. М. Сумцов та Потебніянство.
Ів. Єрофіїв. Питання про українські думи в працях акад. М. Сумцова.
Ів. Ткаченко. Акад. М. Сумцов і Слобожанське письменство.
Р. Даньковська. Акад. М. Сумцов, як діяч Музея Слободської України.
Микола Горбань. Невідома записка початку ХІХ віку „Об ищущих казачества“.
М. Плевако. Григорій Сковорода й українське письменство.
Я. Шамрай. О. Потебня і методологія історії літератури.
А. Ковалівський. Розвиток етичних поглядів Г. Сковороди в зв'язку з його життям.
П. Тиховський. Адам Міцкевич в українських перекладах.
В. Білецька. Етнографізм у творах Я. Щоголіва.
С. Таранушенко. До питання про Лермонтовські мотиви в „Кобзарі“ Шевченка.

ІВАН ФРАНКО

Т В О Р И

Вийшов з друку том перший, 216 стор., ціна 75 коп

ТОМ ПЕРШИЙ

Бугляр. Лесяшина челядь. Два приятелі. Цигане. Добрий заробок. Муляр.
Сам собі винен. Слимак. Історія моєї січкари. Домашній промисел. Довбанюк.
Ліси і пасовиська. Додатки. Уваги.

ТОМ ДРУГИЙ

Маніпулянтка. Між добрими людьми. Чи вдурила. Яндруси. Поки рушить
поїзд. Без праці. Додатки. Уваги.

ТОМ ТРЕТІЙ

Малий Мирон. Грицева шкільна наука. Оловець. Отець гуморист. Гурчичне
зерно. Піл оборогом. Мавка. Мій злочин. Микитичів дуб. У столярні. У кузні.
Поединок. Додатки. Уваги.

ТОМ ЧЕТВЕРТИЙ

На дні. Хлопська комісія. Панталаха. До світла. В тюремнім шпиталі.
Додатки. Уваги.

**Підготовляються до друку дальніші томи. Все видання розрахо-
ване приблизно на 28 томів.**

При книгарн. „РУХ“ відкрито відділ канцприладдя.

ВЕЛИКИЙ ВИБІР КАНЦЕЛЯРСЬКИХ ТОВАРІВ.

ВСЕ ДЛЯ ШКОЛИ, КАНЦЕЛЯРІЇ. КОНТОРИ.

УКРСІЛКАТ ТРЕСТ

ПРОПОНУЄ:

ЦЕГЛУ

огнетрівку шоматову, нормального розміру й фасонну,

а також

ДИНАСОВУ ЦЕГЛУ.

ЦЕМЕНТ

портландський Амросієвських заводів.

АЛЕБАСТЕР, ВАПНУ

негашену,

КРЕЙДУ

молоту й у шматках,

ГИПС,

ПЛИТКИ

ТЕРАКОТОВІ.

ВАПНЯК

для цукроварень і металургійних заводів,

ДОЛОМІТ,

ГЛИНУ

огнетрівку,

КАОЛІН

одмучений і неодмучений,

будівельну ЦЕГЛУ.

ЧЕРЕПИЦЮ

марсейльську,

гончарні РУРИ,

ПІСОК

формовочний і кварцевий.

УПРАВЛІННЯ

В ХАРКОВІ, вул. Карла Лібкнехта, буд. „Сапамандра“.

КОНТОРИ:

МОСКВА, Никольська вул., 6. 2-ий поверх,

К И І В, Хрещатик, 25, кв. 16.

РОСТОВ н/Д, Никольська вулиця, № 74.

